בס״ד. שיחת יום א׳ פ׳ וישב, י״ט כסלו, ה׳תשל״ו.

בלתי מוגה

א. כיון שהסיבה והטעם לחגיגת י״ט כסלו היא בשוה מידי שנה בשנה (ע״ד שאר ענינים שהזמן גרמא הקשורים עם מאורעות שאירעו בשנים ודורות שלפנ״ז) — צריכים להיות לכאורה גם התוצאות בשוה מידי שנה בשנה. אבל אעפ״כ, ישנו ציווי התורה ״מעלין בקודש״[1].

והרי ציווי התורה הוא באופן שקודם נתינת הציווי נותן הקב״ה את היכולת והכחות למלא את הציווי, כמובן מהסברת חכמינו ז״ל ש״איני מבקש כו׳ אלא לפי כחן״[2], ולכן, נוסף לכך שישנו ציווי לקיים ענין זה (אם הוא ענין מדאורייתא או מדרבנן, או מנהג ישראל ש״תורה הוא״[3], שצריך למלא אותו להיותו רצונו של מלך מלכי המלכים הקב״ה), ניתוסף זירוז כללי (בנוגע לכל הענינים בשוה) מצד זה שהקב״ה נותן כח למלא ציווי מסויים זה — כיון שאם לא ממלאים אותו ח״ו, הנה מלבד זאת שלא ממלאים ציווי הקב״ה, גורמים שלא ינוצלו כביכול הכחות שנתן הקב״ה — היפך רצונו של בורא העולם, ש״כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה״ (כלשון הגמרא[4]).

ואע״פ שענין זה ש״לא ברא דבר אחד לבטלה״ הוא מצד הבורא, ומלבד זה ישנם הענינים שניתנו לבחירתו החפשית של כל אחד מישראל, ועל זה אמרו ״הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים״[5], ״צדיק ורשע לא קאמר״[6] (כפי שמביא רבינו הזקן בהתחלת ספר התניא שלו), וכדי שתהי׳ לו בחירה חפשית, נתונה לו רשות ויכולת לעשות ח״ו להיפך — הרי יהודי יכול להיות ״שותף להקב״ה במעשה בראשית״[7], ולעשות את החלק שתלוי ביראת שמים (שאינו ״בידי שמים״, אלא בידו) באותה דרך שבה מתנהג השותף השני, הקב״ה — שאין דבר שהוא ״לבטלה״.

ועד״ז בנוגע לענייננו — הציווי ״מעלין בקודש״ בנוגע להתוועדות הקשורה עם ענין שהזמן גרמא:

---

1) ברכות כח, א. וש״נ.
2) תנחומא נשא יא. במדב״ר פי״ב, ג.
3) ראה תוד״ה נפסל — מנחות כ, ב. מהרי״ל — הובא ברמ״א יו״ד סשע״ו ס״ד. מנהגים ישנים מדורא ע׳ 153. שו״ע אדה״ז או״ח סוסק״פ. סתל״ב סי״א. סתנ״ב ס״ד. סתצ״ד סט״ז. ועוד.
4) שבת עז, ב.
5) ברכות לג, ב. וש״נ.
6) נדה טז, ב.
7) שבת יו״ד, א. וש״נ.

אע"פ שיהודי עומד באותו מעמד ומצב, עם אותם הישגים, ואותה חביבות, התלהבות וחיות כמו בשנה שעברה, וכיון ש"כל ישראל בחזקת כשרות"[8], בודאי עשה כל מה שצריך — הנה בשביל השנה שעברה הי' זה מספיק, אבל כיון שניתוסף בזה עוד פעם (אע"פ שהוא באותו ענין), צריך להיות "מעלין בקודש", ולולי זאת, הנה לא זו בלבד שתחסר לו "מעלה", אלא יחסר לו גם בקיום הציווי "מעלין בקודש", שעי"ז גורם גם בלבול כביכול במעשה העולם שאסור שיהי' בו "דבר אחד לבטלה".

ב. אמנם, כיון שהכל קשור עם אותו ענין ושורש והתחלה, הרי מובן שיש בזה כמה ענינים שהם בשוה כמו שהי' בשנה שעברה ולפני שנתיים, ועד כפי שהי' בפעם הראשונה; אלא שמוכרחים להיות בזה כמה ענינים בהוספה.

ועד — כלשון רבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו, באגה"ק[9] בנוגע לראש השנה, ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה",

— שענין זה כותב גם בנוגע לימי הגלות, אפילו ימי הגלות של דורות אחרונים, כמו דורו של רבינו הזקן, שהוא בדרגת "דורות האחרונים" לגבי הדורות שלפניו, וכותב זאת באגרת ששלח, ואח"כ הדפיסוה בני המחבר כדי שיהי' לימוד והוראה ונתינת כח על כל הדורות שלאח"ז —

ומסיים, ש"גילויו (של אור עליון זה שיומשך בפועל) .. תלוי במעשה התחתונים וכו'".

וכשם שהדברים אמורים בנוגע ל"ראש" השנה — מובן שכן הוא בכל "אברי" (וחלקי) השנה, בכל הענינים שישנם מידי שנה בשנה, ועד"ז בנוגע לעניני י"ט כסלו.

ג. ולכל לראש צריך להיות צד השוה בכל ההתוועדויות שבי"ט כסלו ותוצאותיהן:

כללותם — גילה רבינו הזקן בעצמו, בכך שמקשר את גאולתו עם אמירת הפסוק[10] "פדה בשלום נפשי" (בהדגישו[11]: "קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו", שמזה מובן שכאן מתבטא ענין הגאולה בגלוי),

---

8) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב.
9) סי"ד.
10) תהלים נה, יט.
11) אג"ק שלו ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).

וכפי שתושבע"פ מבארת ומבהירה את הפסוקים שבתושב"כ — כמבואר בגמרא מיד בתחילת הש"ס במסכת ברכות[12], שהפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי" קאי על "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", שעל זה אומר הקב"ה "מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ומזה מובן, שאע"פ שמוכרח להיות ענין של עלי', הנה לכל לראש צריכה להיות החלטה — ובאופן של התלהבות וחיות והתעוררות (ולא באופן של "מצות אנשים מלומדה"[13]), וכפי שרבינו הזקן מדגיש את דרישת התורה: "עבדו את ה' בשמחה"[14] — בנוגע לג' ענינים אלו, שהם כל ג' הקוין של תורה עבודה וגמילות חסדים (כפי' המהרש"א והרשב"א[15]), שהם כוללים את כל התורה כולה וכל המצוות כולם.

ד. וכאשר ענין זה נעשה בהתוועדות מתוך התעוררות של כו"כ בנ"י ביחד, ש"איש את רעהו יעזורו"[16] ויחזקו ויעודדו,

— והרי אינו דומה המתעסק בפני עצמו להמתעסק עם הציבור, שאז כח הציבור מסייעו, וכמרומז גם בפסוק "כי ברבים היו עמדי", שהולך ביחד עם הכח והחיות שמקבל מזה שהוא בתוך הציבור, בתוך הרבים —

אזי פועל בכל עניניו, הן אלו שבפנים והן אלו שמחוץ הימנו, הן בתורה הן בגמילות חסדים והן בקו העבודה והתפלה, שיהיו באופן ד"פדאני" — מתוך יציאה מכל מדידות והגבלות, ועאכו"כ מתוך יציאה מההפרעות שיכולות להיות מצד חושך הגלות, וענין זה נעשה באופן ד"פדה בשלום", ללא מלחמות, אע"פ שהי' יכול להיות "מקרב לי".

ומהענין ד"פדה בשלום" כפי שהוא בגאולה הפרטית (כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק[17]) — באים אח"כ לענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה, ע"י שיפוצו המעיינות של תורת רבינו הזקן ועד לתורת הבעש"ט (שהיינו הך), עד שיגיעו לחוצה[18], ואז — קא אתי מר דא מלכא משיחא, ובקרוב ממש.

* * *

12) ח, רע"א.
13) ישעי' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב).
14) תהלים ק, ב. וראה תניא פכ"ו.
15) הובא ביהל אור עה"פ (ע' רד ואילך).
16) ישעי' מא, ו.
17) ס"ד.
18) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

ה. לכאורה יש צורך בביאור על מאמר חז״ל[12] ״אמר הקב״ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם״:

משמעות הדברים — שזהו חידוש נפלא (״אַ גוואַלדיקער אויפטו״), שאפילו במעמד ומצב שמצד כו״כ ענינים נמצאים הקב״ה ובנ״י (״לי ולבני״) ״בין אומות העולם״, באופן שיש צורך בפדי׳ (״פדאני״), כיון שלא נמצאים במעמד ומצב של חירות, אלא במעמד ומצב של גלות — יש בכחו של יהודי לפעול הענין ד״פדאני לי ולבני מבין אומות העולם״, עי״ז שמתעסק בתורה וגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, והיינו, שלא זקוקים לזכות של כל הציבור, אלא די אפילו בפעולת וזכות היחיד — ״כל העוסק כו׳״, בלשון יחיד, אלא שעושה זאת בתוך הרבים — לפעול ענין שנוגע לכל ה״רבים״ שביניהם נמצא, ועד — לכל בנ״י (״לבני״) בכל מקום שהם, ועד אפילו כביכול ל״שכינתא״ (״לי״) שעד פעולתו היתה גם היא ״בגלותא״[19].

ולכאורה אינו מובן: מהו החידוש שבדבר — בה בשעה שכל אחד מישראל מחוייב בכל יום הן בענין התורה, הן בענין גמילות חסדים, והן בענין התפלה עם הציבור, ולא רק שמחוייב בזה, אלא עוד זאת, שרובא דרובא עושים זאת מידי יום ביומו, ובאופן שאינו קשור עם נסיונות, ואפילו לא עם קשיים מיוחדים, כפי שרואים גם במוחש.

ואף שמובן מאליו שבענין הכוונות וההתלהבות והחיות וכו׳ אינה דומה פעולתו של אחד לחבירו — הרי במאמר חז״ל הנ״ל לא נזכר כלל מענין זה; ואם נאמר שהענין ד״כאילו פדאני״ קשור עם כוונות מיוחדות, התלהבות מיוחדת וחיות במיוחד, נמצא שהעיקר חסר מן המאמר, שבו נתפרשו רק הענינים דתורה וגמ״ח ותפלה שרואים במוחש מידי יום ביומו.

ו. ובהכרח לומר, שהחידוש במארז״ל זה הוא — ״כל העוסק וכו׳״ (לא רק כל המקיים כו׳):

העובדה שיהודי מקיים תורה וגמ״ח ותפלה — אינה מספיקה לפעול הענין ד״כאילו פדאני״; יש צורך שענין זה יהי׳ באופן שנקרא ״העוסק״, ובזה דוקא מתבטא החידוש וההוספה במארז״ל זה, ש״כל

19) ראה זהר ח״א כז, ב. ח״ב ב, ב. ח״ג עה, ב. ועוד. וראה מגילה כט, א. ספרי ס״פ מסעי.

העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור .. כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

מהו החידוש בתיבת "העוסק"? — הנה ידוע בשיחות רבותינו נשיאינו[20], שזהו בדוגמת ענין העסק בפשטות.

ובהקדמה[21] — שבנוגע לכל הענינים שמלמעלה עד לספירות העליונות נאמר[22] "מבשרי אחזה אלקה", היינו, שכדי שתהי' השגה באלקות ("אלקה"), צריך להתחיל בהתבוננות "מבשרי", ולדוגמא: כדי שתהי' השגה ב"יד ה'", "עיני ה'" או "אזני ה'" (כפי שמביא הרמב"ם תוארים אלו מיד בהלכות יסודי התורה[23]), יש להשוות זאת עם פעולת היד והעין והאוזן כפשוטם למטה, ובלשון חז"ל[24]: "דיברה תורה כלשון בני אדם".

אומרים אמנם שזהו רק כדי "לשבר את האוזן"[25], כיון שבלית ברירה מוכרחים להסביר זאת, ובמילא צריך לידע שזהו באופן שצריך להבדיל אלף אלפי הבדלות עד אין קץ, אבל אעפ"כ, פעולת ההשגחה שמלמעלה נקראת בשם "עינים", כמ"ש[26] "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ", כדי להסביר את הענין למעלה מכמו שהוא למטה בעינים כפשוטם, שעל ידם רואים מה שנעשה במקום רחוק, כדי שעי"ז יוכלו לבוא לתוצאות בנוגע להשפעת הדבר עליו, כיצד להתנהג וכו'. ועד"ז בכל הענינים.

ומזה מובן גם בנוגע למאמר "כל העוסק כו'" בענינים של תורה ומצוות — שכדי להבין כוונת הדברים, יש ללמוד זאת מענין ה"עסק" כפשוטו.

ז. ובכן:

ענין העסק כפשוטו (שכולל כל עניני עסק, כמו מסחר או עסק אחר שיש לאדם בעולמו) הוא — שהאדם עושה זאת לא בשביל הטירחא, אלא בגלל שיודע שעי"ז יגיע לדבר גדול יותר; הלהט שלו ("אין וואָס ער קאָכט זיך") אינו להרבות ביגיעה כשלעצמה, אלא הכוונה בזה היא בשביל להשיג ריוח.

---

20) ראה סה"מ תרצ"ג ע' תצז ואילך. ועוד. תו"מ חל"ד ע' 173 ואילך. וש"נ.
21) ראה גם תו"מ חע"ז ע' 43. וש"נ.
22) איוב יט, כו.
23) פ"א ה"ט.
24) ברכות לא, ב. וש"נ. רמב"ם שם.
25) פרש"י בשלח יג, יח. יתרו יט, יח. תשא לא, יז. מכות יב, א. ועוד.
26) זכרי' ד, יו"ד.

וענין ה"ריוח" הוא — כדברי הגמרא[27] "זבון וזבין תגרא איקרי" (בתמי'), היינו, שאם הוא משקיע זוז ומרויח זוז, אין זה ענין של "עסק"; בשעה שמשקיע זוז, צריך להרויח יותר, ורק אז הרי זה נקרא בשם "עסק".

ועוד ענין בזה — כמודגש בכמה שיחות[28]:

רואים בטבע בני אדם, שבשעה שיש לאדם משרה מסויימת, אבל אין זה העסק שלו, אזי הנהגתו היא באופן ש"יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב"[29], ולאחרי כן אין לו יותר שייכות עם אותה משרה. — הוא מביט בשעון לראות אם מילא כבר את התחייבותו — אם הוא "שכיר יום", עבודתו ביום, ואם הוא "שכיר לילה", עבודתו בלילה; אבל הענין מצד עצמו — לא נוגע לו כלל.

ו"לא נוגע" — לא רק בגלל שיציאתו "לפעלו" היא רק בשביל השכר (שכן הוא גם כאשר העסק הוא שלו, שכוונתו בהעסק היא בשביל הריוח), אלא עוד זאת, שבנוגע לשכר והריוח גופא הרי הוא מוגבל בזמן, כיון שלכתחילה לקח על עצמו הגבלה שעבודתו היא לשעות היום (ב"שכיר יום", או לשעות הלילה, ב"שכיר לילה"), וכאשר רואה בשעון שהגיע הערב, לא איכפת לו יותר מה נעשה במקום העבודה, ושב לביתו.

אבל כשמדובר אודות העסק שלו — הרי אפילו בשעה שהחנות (או המשרד וכיו"ב) צריכה להיות נעולה, ומוכרח לשוב לביתו, בגלל שאין לו קונים או שאין לו מוכרים וכו', הנה גם בשבתו בביתו, בשעת אכילתו ושתייתו, ממשיך לחשוב אודות העסק, ואפילו בשינתו הוא חולם על העסק — אם הוא מתנהל כדבעי, וכיצד יכול לשפר את העסק שיתנהל באופן טוב יותר.

הוא שוכב לישון לכאורה כדי לקום עם ראש רגוע, אבל כיון שהרהורי לבו במשך היום היו כולם בעניני העסק, שהרי "משאו ומתנו באמונה"[30] — אזי מראים לו מהרהורי לבו בחלומות הלילה[31].

ועאכו"כ בשעת אכילתו ושתייתו, שאז שכלו ער — הנה כאשר מישהו יסתכל עליו מבחוץ יראה לכאורה שהוא אוכל ושותה ככל אדם, אבל בשעה שיתבונן בקווי פניו, יראה בהבעת הפנים שהוא מודאג ("צוטראָגן").

---

27) ב"מ מ, ב (ובפרש"י).
28) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 160 ואילך. תו"מ ח"ג ע' 211 ואילך. חל"ד שם. ועוד.
29) תהלים קד, כג.
30) יומא פו, א. וראה שבת לא, א.
31) ראה ברכות נה, סע"ב.

מדוע הנך מודאג?! הרי אתה אוכל את סעודתך ככל אדם? — הנה כאשר ישאלו אותו וירצה להשיב, יספר לו, שיש לו עסק, והעסק מתנהל אמנם באופן טוב, אבל יכול להיות יותר טוב, ולכן אפילו בשעת האכילה ושתי׳ חושב כיצד יכול לפעול שהעסק יהי׳ יותר טוב.

והיינו, שנוסף על הכוונה הכללית שיש לו בנוגע לענין הריוח, הנה אם הוא בעל עסק ש״עוסק״ כדבעי בעניני העסק, הרי זה באופן שבמשך כל שעות היממה הוא אדם אחר, שבכל עניניו בכל הרגעים שביום, באכילתו ובשתייתו ובטיולו ובמשאו ומתנו (כל עשר הענינים שמונה הרמב״ם[32]) ניכר שהוא בעל עסק של עסק פלוני.

ח. וכאמור לעיל שהמאמר ״כל העוסק בתורה וכו׳ כאילו פדאני וכו׳״ לא נאמר דוקא למי ששייך לכוונות גדולות, או למי ששייך להתלהבות הכי גדולה, שאחרים לא יכולים להגיע לזה — דכיון שזהו מאמר בגמרא, נגלה דתורה, הרי זה מכוון לכל אלו שלהם שייכות לנגלה דתורה.

ובפרט שמאמר זה הוא בחלק האגדה שבתורה שהובא ב״עין יעקב״, והרי רואים במוחש שללימוד ״עין יעקב״ שייכים כל בנ״י:

כשמדובר אודות לימוד השולחן־ערוך, ועאכו״כ לימוד הרמב״ם, ועד״ז לימוד סוגיות (ובפרט חמורות) בש״ס — ישנם כאלו ששייכים ל״חברה ש״ס״, וכאלו ששייכים לחברות שלומדים לעומקה של תורה; אבל ״עין יעקב״ — הנה אפילו יהודים שאינם מבינים את הלשון כמו שהוא, גם הם יושבים לשולחן ושומעים איך שמתרגמים להם את הדברים באידיש (אויף ״זשאַרגאָן״), או בלשון המדינה.

יהודי כזה לא יתיישב לשיעור שבו לומדים סוגיא חמורה, או לשיעור בלימוד פוסקים בדרך של עמקות; אבל הוא יתיישב לשיעור שבו לומדים ״עין יעקב״. אלא שאם הוא מבין את הלשון כצורתו, יצטרף לשיעור שבו לומדים בלשון כמו שהוא, ואם לאו — יחפש שיעור שבו מתרגמים את הדברים בשפת המדינה; אבל זהו לימוד ששייך לכל אחד.

וכפי שמצינו בגמרא[33] שכאשר ״רבי אבהו דרש באגדתא, ורבי חייא בר אבא דרש בשמעתא, שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגבי׳ דר׳ אבהו״, וטעם הדבר — ע״פ המשל ״לשני בני אדם אחד

32) הל׳ דעות רפ״ה. וראה גם תו״מ חע״ג ע׳ 28. וש״נ.

33) סוטה מ, א (ובפרש״י).

מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית, על מי קופצין, לא על זה שמוכר מיני סידקית" (בתמי', מתוך שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה).

ולכן, אפילו באותם שעות מסויימות שבהם לא מסוגלים לעסוק בלימוד אחר (מאיזו סיבה שתהי'), וכמו שמצד העדר מנוחת הנפש אי אפשר להתרכז בלימוד עיוני בעניני הלכה — אזי יכולים לעסוק בלימוד האגדה.

והרי הענינים שב"עין יעקב" — ששם נכנס גם מאמר הנ"ל — נבחרו ע"י גדולי ישראל, והסכימו עליהם גם הגדולים בדורות שלאח"ז, ועד כפי שרבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה, מביא באגה"ק[34] שבלימוד "עין יעקב" יש מדות טובות ו"רוב סודות התורה גנוזין בה".

ט. ולכן הרי זה מחזק יותר את הפס"ד ד"כל העוסק וכו'", באופן שאינו יוצא מידי פשוטו — שזהו "פסק־דין" שקובע הקב"ה בנוגע לעצמו, שכל אחד מישראל שלומד "עין יעקב" יכול להיות "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", שפועל "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",

— וכאשר הקב"ה אומר זאת אפילו באופן ד"כאילו", די בכך שיומשך באופן שתיכף ומיד הן נגאלין.

ובפרט שכיון שענין זה נעשה חלק מתורת אמת, הרי בודאי שאין זה ח"ו כ"ף הדמיון שאינו שייך למציאות; זהו כ"ף הדמיון שקשור עם המציאות, שלכן מדמים ומשווים זאת, שכן, הפירוש האמיתי של "דמיון" הוא — לא שזהו דבר שאין לו שייכות כלל, אלא אדרבה, זהו דבר הדומה אליו (ולכן אומר הקב"ה "אל מי תדמיוני"[35], שלא יתכן שידמו אותו לאיזה דבר) —

וגם אם לרגע קטן עומד ענין הפדי' באופן של סוד גנוז (בהתאם לכך שסודות התורה גנוזין בעין יעקב) — הרי כיון שזה סוד גנוז בתורת אמת, בודאי שיבוא אח"כ בגלוי.

י. ובפשטות — שאצל כל אחד מישראל, מהגדול שבגדולים עד לפשוט שבפשוטים, צריך להיות הענין ד"העוסק בתורה".

בנוגע לגדול שבגדולים — כיון שהתורה היא "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[36], הנה ככל שתגדל מעלתו בידיעת התורה, הרי זה שלא

---

34) סכ"ג (קלז, רע"א).
35) ישעי' מ, כה.
36) איוב יא, ט.

בערך לגבי מה שצריך עדיין ללמוד, כך, שצריך תמיד להיות "עוסק בתורה";

ולאידך גיסא, גם פשוט שבפשוטים אומר "ותן חלקנו בתורתך"[37], כיון שיש לו חלק בתורה. וכיון שהקב"ה "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[2], הרי ביכלתו להיות במעמד ומצב שכאשר אומרים לו ענין בתורה ששייך להבנתו, ובלשון שביכלתו להבין, הרי הוא מבין זאת — אם רק יהי' מי שיקח על עצמו את השליחות להסביר לו זאת, כיון שאינו יכול להגיע לזה בכחות עצמו, להיותו "תינוק שנשבה"[38].

ואז יכול להיות אצלו ענין התורה — לא רק באופן ששומע שמספרים לו דבר יפה שאינו שייך אליו, אלא באופן שנעשה "עוסק בתורה", היינו, שנעשה עסק שלו, שחודר בו ("עס נעמט אים דורך"), כך, שגם באכילתו ובשתייתו ואפילו בשינתו, נעשה חדור עם דבר התורה ששמע היום, או ביום או בשבוע שלפנ"ז.

יא. ועד"ז בענין "גמילות חסדים":

איתא בספרי[39] שה"מאבד סלע .. ומצאה עני והלך ונתפרנס בה .. זכה כו'", והיינו, שאע"פ שלא נתכוין לתת לעני, ואינו יודע למי הגיע הסלע שאיבד, ועד שמצטער על כך שאיבדו, מ"מ, כיון שבפועל חייתה נפשו של העני ע"י הסלע שלו, הרי זה נחשב לקיום מצות צדקה.

אבל אי אפשר לומר על זה שהוא "עוסק" במצות צדקה. — הוא אמנם קיים מצות צדקה, כיון שבפועל החי' את נפש העני ובני ביתו[40], אבל אי אפשר לומר שבעת השינה חולם אודות מצות הצדקה וכו'; הוא לא נמצא במעמד ומצב כזה.

אמנם, מבלי הבט על המעמד ומצב שבו נמצא, יכול להיות אצלו הענין ד"העוסק .. בגמילות חסדים" (שהרי מ"ש "ובגמילות חסדים" — הוא בהמשך לתיבת "העוסק", שקאי הן על "בתורה" והן על "בגמילות חסדים"):

הוא נתן כבר לכאורה חלק גדול מרכושו, וא"כ, יכול לנוח, ולהשאיר לאחרים שיתנו שאר עניני גמילות חסדים או צדקה וכו'.

אלא שהוא חדור כל כך בענין ד"ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה"[41],

---

37) אבות פ"ה מ"כ.
38) שבת סח, סע"א ואילך. ועוד.
39) תצא כד, יט.
40) ראה תנחומא משפטים טו.
41) וירא יח, יט.

עד שבשעת אכילתו ושתייתו ושינתו ממשיך לחשוב אולי יש באיזה מקום יהודי שזקוק לגמילות חסד, או במובן רחב יותר — לצדקה כפשוטה, או לעצה טובה וכיו"ב בענינים שנכללים בגמילות חסדים.

ואז הוא לא סתם מקיים ועושה גמילות חסדים, אלא הוא "העוסק .. בגמילות חסדים".

יב. ועד"ז בנוגע לתפלה:

ע"פ דין — מוכרחת הכוונה רק בפסוק ראשון של קריאת־שמע, וברכה ראשונה של תפלת העמידה (שמונה־עשרה), ובזה גופא יש כמה חילוקים[42].

אבל, מה שמצפים מכל אחד מישראל, וביכלתו להגיע לזה — שבשעה שעומד להתפלל הרי זה באופן ד"העוסק", היינו, שכל מציאותו היא באופן שעומד "כעבדא קמי מרי"[43], ואין אצלו מציאות העולם כלל;

ושאר היום כולו — או שמכין את עצמו לתפלה, או שעושה את ענינו באופן שלא יבלבלוהו אח"כ בשעת התפלה, שיוכל לעסוק בה במנוחת הנפש.

כלומר: אם התעסקותו במסחר אינה "בלא לב ולב" (בלשון הידוע[44]), אלא מתוך להט ("ער קאָכט זיך אין דעם") באופן שזוהי כל חיותו — הנה כשצריך פתאום לעמוד להתפלל מנחה, הרי זה נסיון ועבודה קשה ביותר שלא תיפול לו בשעת מעשה מחשבה בנוגע למסחר שלו, כיון שהתעסק במסחר מתוך להט וחיות;

אבל כאשר העסק בפרנסה הגשמית הוא באופן שיודע שעושה זאת בגלל שנאמר[45] "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", היינו, שהעשי' שלו אינה אלא עשיית כלי שבו תחול הברכה, אזי לא שייך שעשי' זו תבלבל לתפלתו, דכיון שכל ענינה של העשי' הוא כדי שתתמלא בקשתו בתפלה באופן ש"ברכך הוי' אלקיך", לא יתכן שזה יבלבל אותו.

וזהו "כל העוסק .. ומתפלל עם הציבור" — שבשעה שעוסק באכילתו ובשתייתו ובפרנסתו, הרי זה באופן שכשיבוא זמן התפלה, יוכל להיות "מתפלל עם הציבור" באופן ד"העוסק".

יג. ובכל ג' הענינים דתורה וגמילות חסדים ותפלה צריך להיות

---

42) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ה, רסק"א. וש"נ.

43) שבת יו"ד, רע"א.

44) דברי הימים־א יב, לג. וראה גם סה"מ תש"ט ע' 222. וש"נ.

45) פ' ראה טו, יח. וראה גם לקו"ש חל"א ס"ע 172. וש"נ.

גם ענין של ריוח — כאמור לעיל שענין ה"עסק" אינו באופן שמשקיעים זוז ומקבלים זוז, אלא בהכרח שיהי' מזה ריוח.

וכללות ענין הריוח הוא — כדברי המשנה[46]: "מצוה גוררת מצוה".

ובפרטיות יותר:

ידועה תורת הבעש"ט[47] בפירוש מאמר המשנה[48] ש"מצינו בדוד המלך שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו", דלכאורה אינו מובן: מהו הדיוק "שני דברים בלבד" — ש"כשאדם לומד מרב הגון", הנה גם כשלומד "פרק אחד .. או אפילו אות אחת", הרי כיון שזוהי "תורת חיים", הרי זה באופן ש"התורה היא פרה ורבה אצלו", ובפשטות, ש"מבין דבר מתוך דבר"[49], כך, שיש מזה תוצאות בכמה מקומות בתורה וכו'; ואילו הלימוד מפי אחיתופל הי' באופן שלא נשא פירות [כפי שמצינו שתורתו היתה רק "מן השפה ולחוץ"[50]], אלא נשאר באופן של "שני דברים בלבד".

ועפ"ז מובן ענין הריוח שבלימוד התורה — שהלימוד הוא באופן שאינו מסתפק בלימוד הפסוק או הענין ב"עין יעקב", אלא מעיין ומתעמק ומתייגע להבין דבר מתוך דבר וכו'.

ועד"ז בנוגע לגמילות חסדים — כמבואר בהלכות צדקה[51] שלא זו בלבד שנותן לעני גמילות חסד, אלא משתדל שהנתינה לעני תהי' באופן ש"מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים" (נותן סחורה לת"ח להשתכר בה)[52], והיינו, שהעזר לעני הוא באופן שעי"ז יוכל העני לעשות רווחים, עד שסוכ"ס לא יזדקק אליו, אלא הוא בעצמו יעסוק בגמילות חסדים עם אחרים. ועד"ז בנוגע לנתינת עצה טובה, שזהו באופן ד"תן לחכם ויחכם עוד"[53], כך, שלא יצטרך יותר לבקש עצות אצל אחרים, כיון שהוא בעצמו "יחכם עוד".

ועד"ז בנוגע לתפלה — שמתפלל באופן שפועל על כל אלו שנמצאים מסביבו בשעה שמתפלל שגם אצלם יתוסף חיות בתפלתם, וכפי שמביא רבינו הזקן[54] דוגמא מאחד ש"מתפעל מתפלת אדם צדיק

---

46) אבות פ"ד מ"ב.
47) כש"ט סכ"ב.
48) אבות פ"ו מ"ג.
49) חגיגה יד, א. ועוד.
50) ראה ספורנו לתהלים קיט, צח. עיון יעקב לע"י ברכות ה, א. עירובין נד, א. סוטה כא, א.
51) רמב"ם הל' מתנ"ע פ"י ה"ז. טושו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ו.
52) פסחים נג, ב (ובפרש"י). וש"נ.
53) משלי ט, ט.
54) תו"א מקץ לג, סע"ד ואילך.

המתפלל בדו"ר ומס"נ שעי"ז מתפעל גם הוא" (כיון שנמצא בד' אמותיו), כפי שרואים גם במוחש.

יד. וזהו "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" — שמשתדל ומשקיע את כחותיו שפעולותיו בלימוד התורה ובגמילות חסדים ובתפלה יהיו באופן ד"העוסק", כפי שמתבטא בב' הענינים האמורים לעיל: (א) שחדור בזה באופן שנעשה העסק שלו במשך כל היממה והמעת־לעת, (ב) שנעשה באופן של עסק שמביא לידי ריוח.

ואז "מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", והיינו, שתורת אמת מדמה זאת בהתדמות אמיתית לענין הגאולה.

ומענין זה כפי שהוא בסודות התורה שגנוזות ב"עין יעקב", יוצא ונמשך אח"כ בפועל למטה מעשרה טפחים — בגאולת הקב"ה ובנ"י ("לי ולבני") מבין אומות העולם, בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

* * *

טו. ישנו ענין נוסף בטבע בני אדם (לא מצד גירוי היצר) בנוגע ל"עסק", שכאשר עוסקים בו מתוך שמחה ומתוך בטחון (שמביא לידי שמחה) שתהי' הצלחה, אזי נקל יותר להגיע לידי עסק מצליח; משא"כ כאשר ניגש לעסק מתוך יאוש, בלית ברירה, בגלל שמכריחים אותו וכו', הנה אע"פ שמקדיש את הזמן, וחושב ומחפש עצות וכו' — אין זה האופן שמביא ההצלחה בקלות.

ועוד ענין רואים ב"עסק", שגם אם בפעם הראשונה לא היתה הצלחה כפי ששיער בעצמו, או כפי שאחרים אמרו לו שצריך להיות וכו' — אינו עוזב זאת ח"ו, אלא חוזר ומנסה פעם שני', בתחבולה חדשה, מתוך גישה שונה וכו'.

וככל הדברים האלה בנוגע לעבודת ה' — כפי שמאריך רבינו הזקן (בעל השמחה והגאולה) בתניא[55], שאם מתחילים מתוך עצבות, אזי נחסר בהצלחה בלימוד התורה וקיום המצוות, נוסף לכך שאין זה כפי הציווי "עבדו את הוי' בשמחה"[14], ועאכו"כ בענינים כוללים כמו תורה וגמילות חסדים ותפלה עם הציבור.

והענין בזה:

אע"פ שכללות ענין המצוות הוא בהקדמת ברכת המצוות: "אשר

---

55) פכ"ו ואילך.

קדשנו במצוותיו וצונו״, שמצד זה נופלת על האדם חרדת קודש — הרי עצם קיום המצוה צריך להיות מתוך שמחה גדולה, כפי שהרמב״ם מאריך בסיום וסוף הלכות לולב, ש״השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא״, ומסיים ״שנאמר[56] והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה׳ וגו׳״, והיינו, שמביא זאת בתור פס״ד לכל אחד מישראל [שהרי פסקי הדינים ברמב״ם אינם עבור יחידי סגולה, אלא אדרבה: ״התורה על הרוב תדבר״[57], עבור כל אחד מישראל], שכשם שדוד המלך הי׳ ״מפזז ומכרכר״, צ״ל כך אצל כל אחד מישראל בשעה שמקיים מצוה — לא רק סתם שמחה, אלא שמחה גדולה ביותר.

ועוד זאת, שנוגע לקיום המצוות שיהי׳ גם הבטחון והוודאות שיצליח בזה, כיון שישנה ההבטחה ש״בל ידח ממנו נדח״[58], ועד שרבינו הזקן מביא זאת בשו״ע שלו בהלכות תלמוד תורה[59] בתור פס״ד (נוסף לכך שמביא זאת גם בתניא[60]), אלא שבידו תלוי שיהי׳ הדבר בהקדם, בגלגול זה, ובתכלית השלימות.

טז. ובפרטיות יותר — בנוגע ל״כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור״:

בנוגע לתורה — איתא בגמרא במסכת שבת[61] ״כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר כו׳, שנאמר[62] שפתותיו שושנים נוטפות מור .. אל תקרי מור .. אלא מר כו׳״, והיינו, שצ״ל אימה על התלמידים; אבל לפנ״ז, ״מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן״, והיינו לפי ש״אין שכינה שורה כו׳ אלא מתוך דבר שמחה .. וכן לדבר הלכה״.

וכפי שאכן ראו אצל אלו שלומדים תורה כדבעי — שבשעה שלומדים תורה, אפילו ענין שלומדים כבר ״מאה פעמים ואחת״[63], יש אצלם שמחה גדולה ״כנתינתה״, כאילו הי׳ לומד זאת בפעם הראשונה, שאז התורה היא אצלו חדשה ממש.

ועד״ז בגמילות חסדים — כהפס״ד בשו״ע הלכות צדקה[64] שצ״ל דוקא בסבר פנים יפות וכו׳.

---

56) שמואל־ב ו, טז.
57) ראה מו״נ ח״ג פל״ד.
58) ע״פ שם יד, יד.
59) פ״ד סה״ג.
60) ספל״ט.
61) ל, ב. וש״נ.
62) שה״ש ה, יג.
63) חגיגה ט, ב.
64) יו״ד סרמ״ט ס״ג. סי״ב.

ועד"ז גם בתפלה — שאף ש"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", "בחרדת קודש"[65], אבל לאח"ז הרי זה צ"ל בשמחה, כמ"ש בברייתא[66] "אין עומדין להתפלל .. אלא מתוך שמחה".

ועאכו"כ שכל זה צ"ל במרץ הכי גדול, כפי שמצינו בנוגע ללימוד התורה: "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת"[67], והיינו, שצריך ללמדה באופן ש"כל עצמותי תאמרנה"[68], ועד"ז בנוגע לקיום המצוות, כפי שאומרים לפני קיום כל מצוה: "הנני מוכן ומזומן וכו'" (ואפילו אלו שאינם אומרים זאת בדיבור, הרי זה אצלם במחשבה, או שיוצאים י"ח באמירת "לשם יחוד" בתחילת התפלה בתחילת היום[69]).

ועי"ז ניתוסף בענין ד"כל העוסק כו'", בכל פרטי הענינים דתורה עבודה וגמילות חסדים.

יז. אך כאן מתעוררת השאלה:

ענין זה ("כל העוסק בתורה וכו'") — נאמר כבר בגמרא; ומה הוסיף וגילה בזה ענין הגאולה של רבינו הזקן, כאמור, שמקשר את הגאולה שלו בי"ט כסלו שהיתה[11] "כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו"?!

והמענה לזה — יש לחפש אצל רבינו הזקן בעצמו, באגרות שלו גופא הקשורות עם ענין הגאולה (שנכתבו לא כ"כ בתורת מכתב־ידידות, אלא כדי שיהי' מזה גם ענין של לימוד והוראה לכל אחד ואחד לפי ערכו), שבהם מדגיש שני ענינים, כדלקמן.

יח. ענין אחד — בנוגע לפסוק "פדה בשלום נפשי":

בפסוק זה ישנם כו"כ תיבות, שכל תיבה היא ענין בפני עצמו, וישנם גם הענינים שנוספים מצד צירוף התיבות ביחד.

"פדה" — ענין של פדי' — הוא ענין בפני עצמו, שיכול להיות ממלחמה, מבית האסורים, או מחלה וכיו"ב.

ועד"ז הענין ד"שלום" — שיכול להיות בנוגע למלחמה ("שלום .. מקרב"), או "שלום ביתו" — בנוגע לנר שבת[70], "שלום .. בין איש

---

65) ברכות רפ"ה (ל, ב). וראה גם תו"מ חפ"א ע' 86 ואילך. וש"נ.

66) שם לא, א. וראה תניא אגה"ת פ"ו. ד"ה הקל קול יעקב שבהקדמת הסידור.

67) עירובין נד, רע"א.

68) תהלים לה, יו"ד.

69) ראה גם תו"מ סה"מ אלול ע' רמה. וש"נ.

70) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ.

לאשתו"[71], ועד ל"שלום בין ישראל לאביהם שבשמים"[72], או כדאיתא במדרש[73] על הפסוק[74] "שובי שובי השולמית", שקאי על בנ"י "שמשימין שלום ביני לבין עולמי" — שכל ענינים אלו נכללים בתיבת "שלום".

ונוסף על הענין ד"פדה" והענין ד"שלום" (ועד"ז שאר ענינים שבכתוב) כפי שכל אחד הו"ע בפני עצמו, ישנם גם הענינים שבאים בצירוף כו"כ תיבות (עכ"פ ב' תיבות) ביחד, כמו "פדה בשלום", שהפדי' היא באופן של שלום (ככל הפרטים שנכללים בזה).

ובכן: באגרת שבה מספר רבינו הזקן שגאולתו היתה "כשקריתי .. בפסוק פדה בשלום נפשי" — הנה מכל הענינים שבפסוק ה"ה מדגיש בעיקר כמ"פ את ענין השלום: "כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי לשלום (או כהנוסחא באגרת נוספת: "בשלום") ואסיים בשלום מה' שלום" (ג"פ או ד"פ תיבת שלום — בהתאם לשינויי הנוסחאות שבאגרות[75]).

יט. וענין שני שמוסיף רבינו הזקן באגרת הנ"ל[76] — שגאולתו היתה באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ":

הפירוש הפשוט בזה — שענין זה ראו לא רק בנ"י, אלא הגיע גם לאינם־יהודים — "בארץ".

ובפשטות — הרי זה לפי שהגאולה היתה עי"ז שהיתה פקודה מה"צבָא" (המלך) שישחררו אותו, ועברה דרך בית־המשפט, ה"סענאַט" וכו' (ככל הפרטים שנדפסו כבר[77] בסיפור הענינים שהיו בגאולה די"ט כסלו), כך, שגם אינם־יהודים ראו ענין של גאולה, ולא עוד אלא שראו גאולה באופן נסי — ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ".

כ. וההוראה מזה בנוגע לחידוש שניתוסף בענין ד"פדה בשלום" ע"י גילוי פרטי הענינים של הגאולה:

ובהקדים — שישנה השיטה הידועה (שכבר מזמן ביטלו ופסלו אותה), שדי בכך שענין היהדות יהי' ניכר בביתו, (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק:) ובלשון הידוע[78]: "יהודי באהליך".

אבל מה ראו בפועל? — שאם יהודי מתבייש ומשתדל שהגוי לא

---

71) פאה פ"א מ"א.
72) פרש"י נשא ז, כג.
73) שהש"ר רפ"ז.
74) שה"ש ז, א.
75) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשכ"ט ס"ה (תו"מ חנ"ה ריש ע' 23). שם חס"א ע' 36. וש"נ.
76) שבהערה 11 (ס"ע רל ואילך).
77) ראה בית רבי ח"א פי"ח.
78) ראה גם תו"מ חנ"ב ע' 119. וש"נ.

יבחין ביהדותו, אזי חסר לא רק בכך שענין היהדות צריך להאיר את כל העולם, אלא סוכ״ס חסר גם ״באהליך״.

ויש גם שיטה נוספת, שהן אמת שצריך להיות ניכר שהוא יהודי גם בשעה שהולך ברחוב, ״בארץ״, אבל אין הכרח שיראו הענין ד״הגדיל והפליא״; מהו הצורך לנקר את העינים?! — די בכך שילך ויתנהג בדרך הטבע, אלא שילך בכיסוי ראש, ולא ילבש שעטנז וכיו״ב; אבל בנוגע לענינים ד״הגדיל והפליא״ — עכ״פ בהם מספיק שיהיו בבית, ״באהליך״!

וכפי שהדבר מתבטא — בנוגע ל״העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור״:

מהו ההכרח שבלכתו ברחוב לעסקיו, יהי׳ ניכר עליו שהוא יהודי שלמד תורה?!

בשעה שהולך לעסקיו צ״ל ניכר שהוא סוחר טוב, כדי שיוכל להרויח יותר כסף, כדי שיוכל ליתן יותר לצדקה, נוסף על פרנסתו ופרנסת בני ביתו;

אבל שיהי׳ ניכר שזהו יהודי שלמד היום שיעור תורה, ובאמצע דיבורו עם גוי אודות מסחר מתחיל להיות מהורהר (״פאַרטראַכט זיך״), וכאשר הגוי שואל אותו: במה אתה מהרהר? עונה לו, שהיום בבוקר למד בתורת משה ענין שלא התחוור לו, ומבלי הבט על כך שאוחז עתה בניהול עסק עמוק, נוגע לו ותופס אותו יותר הענין בתורה — הרי הוא מתבייש בכך!

אך הענין הוא — שכאשר מתבייש מהגוי, אזי מתחיל להתבייש ח״ו מפני ה״אל זר אשר בקרבך״[79], היצר־הרע שבחלל השמאלי שבלבו, ומתחיל להתבייש מפני האשה והילדים.

ומובן עד כמה נוגע הענין ד״אל יבוש מפני המלעיגים״[80] — כמדובר כמ״פ[81] בנוגע לשולחן־ערוך, שיש בו ד׳ חלקים, ובכל חלק ישנם כו״כ סימנים, ובכל סימן ישנם כמה סעיפים, שמיד בסעיף הראשון של הסימן הראשון בחלק הראשון של השו״ע הובהר שאין להתבייש מפני המלעיגים, וענין זה נעשה ההתחלה והכניסה לכל הלכות התורה בנוגע לכללות הנהגת האדם, החל מתיקון חצות וברכות השחר, ועד לסוף הסעיף האחרון של הסימן האחרון בחלק האחרון של השו״ע.

---

79) ראה שבת קה, ב.

80) ראה טור ורמ״א ושו״ע אדה״ז או״ח בתחלתו.

81) ראה גם תו״מ חפ״א ע׳ 159. וש״נ.

ונוסף על המפורש בשו"ע (שעלול להשאר בשו"ע...), ניתוסף בזה כשבא אח"כ במעשה בפועל (שהרי "מעשה רב" מרעיש ע"פ דין יותר אפילו מאשר סברא או מאמר במשנה ובגמרא, כדברי הגמרא במסכת ב"ב[82]) — שזהו מה שנפעל ע"י ההודעה של רבינו הזקן (שמצווים לפרסמה) אודות הענין ד"פדה בשלום", ועוד זאת, שענין זה הי' באופן ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ" — שנעשית הוראה באופן של "מעשה רב", שכדי להצליח בענין ד"פדה בשלום", שתוכנו הוא "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", הרי זה צריך להיות "בארץ", ובאופן ש"הפליא והגדיל".

כא. ואין זה באופן ש"מבקש" ענין "שלא לפי כחו", כאמור, "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[2]:

גם כאשר חיים בארצות־הברית, במעמד ומצב של "כבשה אחת בין שבעים זאבים"[83], כך, שלכאורה צריך יהודי להיות בשקט ("זיך האַלטן שטיל"), שלא יראו ולא ישמעו אותו, ובלבד שלא יפגעו בו — אומרים לו, שרק כשמדובר אודות ענינים גשמיים נאמר "אל תתגרה בגוי קטן"[84]; אבל כשמדובר אודות העסק בתורה ובגמ"ח ובתפלה עם הציבור — הנה הקיום והכבוד ונשיאת־חן בעיני הגוי (אם הוא חפץ בכך...) תלויים בהנהגה בדרך שיהי' ניכר גם ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ", וכמ"ש[85] "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך (ואז) ויראו ממך" (לא רק יראה מפני הנשק כו'), ועד ליראת הכבוד.

וענין זה מובן מדברי הגמרא בנוגע לשכר ד"כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור" — "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם":

בנוגע לענין ד"פדאני" בפועל — נאמר בנבואת הגאולה (בפרקים הראשונים שבספר ישעי')[86] "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו'", ומיד מסביר מדוע יאמרו כן עמי הארץ? — לפי שעוד בזמן הגלות אומרים "בית יעקב — לכו ונלכה באור הוי'".

ומזה מובן גם בנוגע לענין ד"כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות

---

82) קל, ב. וש"נ.
83) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. וראה פס"ר פ"ט.
84) ראה פסחים קיג, א.
85) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.
86) ב, ג.

העולם" — שנדרש בזה שיהי' באופן ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ".

כב. ואם הדברים אמורים בכל הזמנים ובכל התקופות — עאכו"כ בתקופתנו זו, שאם בנ"י רוצים באמת, ביכלתם להגיע לכל ערי הבירה ולכל המוסדות ולכל הגויים, להבדיל, אלא שענין זה יכול להיות בשני אופנים:

אפשר להגיע לזה באופן שהגוי לא ידע שהוא יהודי, ועכ"פ שלא ידע שהיותו יהודי הוא אצלו העיקר, ואילו היותו "אמריקני" הוא אצלו דבר נוסף, ובמילא יחשוב שהוא כערכו וכדוגמתו, "אחינו אתה"[87], ואז יכניס אותו וידבר עמו וכו'.

אבל ישנה דרך נוספת — באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ":

הן אמת שכיון שהקב"ה לא התחיל עדיין אפילו את ה"אתחלתא דגאולה"[88], נמצאים תחת שליטת שר המדינה, שבא־כחו למטה היא ממשלת המדינה [ולכן נאמר[89] "ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה גו' כי בשלומה יהי' לכם שלום"], שאז יש ל"דינא דמלכותא דינא"[90] תוקף ע"פ תורה (כמבואר בפוסקים ובכ"מ[91]) — הרי זהו רק בנוגע לענינים שאינם קשורים עם יהדות כו', כך, שאין זה היפך השו"ע ח"ו (שהרי הסיבה לכך שמקיים ד"דינא דמלכותא" היא בגלל שכך נאמר בשו"ע); ואילו כשבאים לעניני תורה וגמ"ח ותפלה עם הציבור — רואה הגוי שהנהגתו של היהודי היא באופן ד"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ", וזוהי הדרך השני' להגיע ולפעול "בארץ".

מהי הנפק"מ בין שני הדרכים?

בדרך הראשונה — אפשר לרמות את הגוי לפי שעה; הוא יכול לדמות לעצמו שהגוי לא ידע שהוא יהודי, ולא יחשוד שיש בו נקודת היהדות בשלימותה, שסוכ"ס תתפרץ אצלו ותבקע את כל הענינים שמעלימים ומסתירים על התוקף שיש בכל אחד מישראל, בחי' איתן שבנפשו[92], ולכן מכניס אותו לפי שעה.

אבל מיד לאח"ז נופל לו חשד: כיון שמרמה אותו בפרט אחד,

---

87) לשון חז"ל — סוטה מא, א (במשנה). ועוד.

88) ראה גם לעיל ס"ע 113. וש"נ.

89) ירמי' כט, ז.

90) גיטין יו"ד, ב. וש"נ.

91) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ז ע' רצה ואילך). וש"נ.

92) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

שאינו מספר לו שנשמתו היתה במעמד הר סיני, ומשם הוא ״מושבע ועומד״[93] לקיים כל התורה ומצוותי׳, הרי יתכן שיעלים ממנו עוד פרט וכו׳.

או באופן גס יותר: כיון שאומר לו שקר — שהרי סוכ״ס יבוא הדבר לידי בחינה, שיגיש לו דבר מאכל, ובגלל שיתבייש לומר שהוא יהודי שמקיים מצוות, יתחיל לאכול מפתו ומיינו וכו׳, ואזי יראה שהוא מתנהג להיפך מכמו שמתנהג בביתו [או שגם בביתו מתנהג להיפך מכמו שהתנהג אביו וזקנו וכו׳] — אין לו אימון בו, ולא מאמין לו בשום דבר!

ובמילא, כל זמן שהוא זקוק אליו, יש לו עסק עמו, אבל לאחרי כן, מאבד אצלו את החשיבות, ואז אינו יכול לפעול אצלו מאומה.

אבל בשעה שהולך עם האמת ועומד בתוקף — והוא לא זקוק לתוקף של עצמו, כיון שיהודי לא הולך לבדו, שכן, להיותו בן אברהם יצחק ויעקב, יש לו מאחריו את הוריו וזקניו וכו׳, עד ליעקב ויצחק ואברהם, כך שהולך עם התוקף שלהם — הנה בשעה שאומר לו ענין של יהדות, אזי פועל אצלו.

ועי״ז נעשית התקרבות ביניהם באופן שתהי׳ לו חוות־דעת גם בענינים שאינם שייכים ליהדות, לכאורה, כמו עניני העיר והסביבה והמדינה וכו׳.

כג. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לעסקנים — כן הוא גם בנוגע לרבנים (ואדרבה: כמדובר כמ״פ שההתחלה היא בקדושה, ואח״כ נמשך גם בעניני הרשות):

יש רב שהנהגתו ברבנות היא באופן שמתבייש לומר בכל התוקף כל מה שרב צריך לומר בנוגע לעניני תורה ומצוות, ומחפש תירוץ, שקשה לבעלי־בתים לקלוט שהרב יהי׳ ״מרא דאתרא״.

תורת אמת קוראת לרב ״מרא דאתרא״, שהפירוש בזה הוא[94] שהרב הוא בעל־הבית במקום רבנותו!

אלא שבעה״ב לא מחוייב לעשות את כל הענינים לבדו, ולכן ממנה שרים — בעלי־בתים, גבאים וכו׳, ויש פעמים שבגלוי צ״ל באופן שהגבאי יחשוב שהוא בחר את עצמו, או שאחד מבעלי־הבתים בחר בחבירו וכו׳, כך, שזהו מהענינים שבהם צריכים להיות ״ערום ביראה״[95];

---

93) יומא עג, סע״ב. וש״נ.

94) ראה גם תו״מ ח״ז ריש ע׳ 330. וש״נ.

95) ברכות יז, א.

עליו להנהיג את הבעלות עם בעלי־הבתים באופן שיבחרו את מי שצריך לבחור לגבאי. אבל לאח״ז, אין לו להניח לבעה״ב לעשות כרצונו...

[וגם אם הבע״ב כותב שיש לו סמיכות לרבנות — כבר פסק הסמ״ע[96] שדעת בעלי בתים היא היפך דעת תורה!

אין כוונת הסמ״ע לבעה״ב שאינו יודע ללמוד — דמאי קמ״ל?! הרי אינו שייך כלל לדעת תורה, להיותו עם הארץ; הפשט בדברי הסמ״ע הוא, שמדובר אודות מי שיש לו סמיכות לרבנות, אלא שהנהגתו בחייו היא באופן שנקרא ע״פ תורה בשם ״בעל הבית״, ואז נעשית אצלו השקפת־עולם היפך דעת תורה, ובמילא אי אפשר לצרף אותו לבית־דין!

אדם שאין לו סמיכות לרבנות — לא צריך לחדש שאי אפשר לצרף אותו לבית־דין; מדובר אודות מי שיש לו סמיכות לרבנות, ואעפ״כ, אם אורח חייו הוא כמו של ״בעל הבית״, אזי נעשית דעתו — היפך דעת תורה!

כשצריכים לפסוק דין תורה בחושן משפט, ועאכו״כ באבן העזר, ביורה דעה ובאורח חיים — צריך רב שחייו מתנהלים באורח־חיים של רב!].

וכפי שרואים בפועל, שכדי שבעלי־בתים יהיו מרוצים מהרב, עליהם להרגיש שהוא ״רב״, ולא שמשמש אצלם בתור ״משרת״! ואילו כשמרגישים שהוא ״משרת״ שלהם שממלא פקודה — הנה סוכ״ס הוא מאבד אצלם את כל התפיסת־מקום.

אך כאן מתחיל הרב לטעון, שזהו היפך הטבע, דכיון שהוא מקבל פרנסתו מהבעלי־בתים [הן אמת שהקב״ה הוא ״זן ומפרנס לכל״, אבל זה עובר באמצעות הלבוש והצינור של הבעלי־בתים], הרי יש דין בתורה ש״אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו״[97] (ועד״ז בנוגע למי שמקבל טובה בכלל).

ועל זה אומרים לו: אין לך ברירה אחרת! עליך להתנהג באופן ש״הפליא והגדיל ה׳ לעשות בארץ״. — הוא אמנם מכיר טובה על השכירות שניתנת לו בעין יפה, בעתו ובזמנו, ועם הוספות, אבל בשעה שמגיע לעניני תורה — לא מועיל שוחד!

ואילו כשמתחילים עם ויתורים, והעדר עמידה בתוקף המתאים בקהילה קדושה שלו — הרי זה נמשך אח״כ גם בשעה שצריך לילך

---

96) לחו״מ ס״ג סקי״ג. וראה גם שיחת י״ט כסלו דאשתקד סנ״א (תו״מ חע״ח ע׳ 353 ואילך). לעיל ריש ע׳ 197. וש״נ.

97) כתובות יח, סע״א. וש״נ.

ולהשתדל בפני השלטונות בענינים הקשורים עם ״דינא דמלכותא דינא״, וכפי שרואים בקשר לענינים של פועל, שדוקא כאשר עומדים בתוקף אזי פועלים כו׳.

ולדוגמא: כשדובר אודות הנהגה ע״פ יראת שמים עבור אנשי צבא בארצות־הברית, וכן בבתי חולים, בבתי אסורים וכיו״ב, בנוגע לכשרות, שמירת שבת, גידול זקן שלם[98] וכיו״ב — היו רבנים שטענו: היתכן לדרוש מ״גנרל״ לעשות דבר היוצא מן הכלל עבור אחד ממאה, להניחו להתפלל בשבת חצי שעה נוספת, להניחו לאכול דוקא מאכל כשר וכו׳, ומוסיפים להלביש זאת בענינים של יראת־שמים — שזה דבר שפוגע בבריאות, ובמילא הרי זה נוגע להליכות הצבא.

ולאידך גיסא, הי׳ מי שרצה להתנהג ע״פ פס״ד הצמח־צדק[99] שלא לגעת בזקן, והרב השתדל עבורו, שהגנרל יאפשר לו לשמור על זקנו.

— היו רבנים שהרגישו בכך אי־נעימות מצד ההנהגה שלהם גופא, להיותם מאלה שסבורים כדעת הפוסקים[100] שמותר להסיר את הזקן שלא ע״י תער, כי אם ע״י סם וכו׳ וכו׳.

אבל באמת, היו יכולים ללכת ולספר את האמת, שכשם שישנם שבעים אומות, ולכל אומה יש כו״כ הנהגות שמשתנים ממחוז למחוז, ובכל מקום מוותרים זל״ז בנוגע לעניני לבושים וכו׳ — עד״ז יש גם ביהדות הענין ש״אלו ואלו דברי אלקים חיים״[101], וישנם אלו שנמצאים ״באתרי׳ דרב״ שמתנהגים כמו רב, ואלו שנמצאים ״באתרי׳ דשמואל״ שמתנהגים כשמואל[102]. וענין זה מתקבל אצל הגוי, כיון שיודע זאת מבשרו — ממה שקורה אצל גוים גופא.

ואכן ראו אצל הרבנים שנמצאים בצבא או בבתי רופאים, בתי חולים או בתי אסורים (שנקראים בשם ״טשאַפליין״), שבמקום שנעמדו בתוקף, קיבלו מאכל כשר, וקיבלו אפשריות לשמור שבת, ואפילו אפשריות לשאת זקן שלם וכו׳, וכן בנוגע לכל ההידורים שהיו יכולים לפעול ואכן פעלו.

ואילו במקום שהרב התבייש — הנה לאחרי שעבר זמן קצר, ניגש אליו הכומר הגוי ואמר לו: היתכן שהנך מתבייש וכו׳.

---

98) ראה גם אג״ק חל״ב ע׳ רפט. תו״מ ח״ז ע׳ 171 ובהערה 20 שם. וש״נ.

99) בשו״ת שלו יו״ד סצ״ג. וראה גם תו״מ חמ״ג ריש ע׳ 231. וש״נ.

100) ראה אנציק׳ תלמודית (כרך יא) ערך השחתת זקן ס״ד (ע׳ קכה ואילך). וש״נ.

101) עירובין יג, ב. וש״נ.

102) ראה שבת יט, ב.

בשעה שמדובר אודות אמונה שלהם [ויש להוסיף בתור מאמר המוסגר שהיא אמונה טפילה] — לא התבייש פלוני ודרש וכו׳; ואילו הוא שמכהן בכהונת רבנות, בתור ״טשאַפליין״, מתבייש לבוא לגוי ולומר לו שהוא מאמין בה׳ ובתורתו ובעבדיו — ״מאן מלכי רבנן״[103], ו״רבנן״ אמרו באופן כך וכך!

וההתחלה בזה היתה החלישות בענין ד״אל יבוש מפני המלעיגים״, והחלישות בהכרה שכך שהענין ד״הפליא והגדיל ה׳ לעשות״ הוא ״בארץ״ (לא רק בקדשי קדשים, או ב״עשרה ניסים (ש)נעשו לאבותינו בבית המקדש״[104], שבהם נכללים גם הענינים שהיו בירושלים[105]), ועד שיש ניסים בכל יום ויום, אלא שלפעמים הרי זה באופן ד״לעושה נפלאות גדולות לבדו״[106], ש״אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו״ (כדברי הגמרא[107]), ולפעמים רואה אותם גם בעל הנס.

כד. ויש להוסיף בנוגע להדגשת הענין של הנהגה נסית, באופן ש״הפליא ה׳ והגדיל לעשות בארץ״ — שאם פעם היו יכולים לדמות שבנ״י הם עם שיכול להתקיים בעולם בדרך הטבע, באופני הטבע, בשקלא־וטריא ע״ד הטבע ובהשתדלות ע״ד הטבע — הנה בדורות האחרונים הרי זה בטל ומבוטל לגמרי, וישנם רק בטלנים אחדים שממשיכים לאחוז בשיטות הישנות.

מישהו שאל אותי: היתכן שבימינו אלו ימשיכו לאחוז בשיטה ישנה? ועניתי לו, שזהו היפך הדבר: אתה נאחז בשיטה הישנה של המשכילים הישנים שהיו סבורים ש״חסד לאומים״[108] הוא חסד אמיתי, ובדרך הטבע יהיו בנ״י עם כמו כל העמים, ״ככל הגויים בני ישראל״[109], ועי״ז יקבלו חופש, ותתבטל האנטישמיות, ויפלו איש על צווארי רעהו, ויהי׳ שלום בין העמים! אבל אח״כ הגיעה מלחמת העולם הראשונה, וראו ש״לא דובים ולא יער״! ״ס׳הויבט זיך גאָר ניט אָן״!

ועאכו״כ כשניתוספו הענינים שאירעו לאח״ז, ועד לענינים שרואים בעיני בשר שאירעו לאחרונה, בשנים האחרונות, בחדשים האחרונים ועד לימים האחרונים — הנה לומר עכשיו שיהודים ילכו בדרך הטבע, וירדפו אחר הגויים, ויתדמו לגוי׳שקייט, ועי״ז יפעלו משהו — הרי זה סימן שהוא שייך ל״מושב זקנים״ שבו יושבים בטלנים!

---

103) ראה גיטין סב, סע״א. זח״ג רנג, ב (ברע״מ).
104) אבות פ״ה מ״ה.
105) ראה גם יומא כא, א.
106) תהלים קלו, ד.
107) נדה לא, א.
108) משלי יד, לד. וראה ב״ב יו״ד, ב.
109) ע״פ יחזקאל כה, ח.

הוא לא יודע מה שנעשה בעולם! הוא קרא איך הי׳ המצב לפני מאה שנה בין גויים, וחושב שכך יכול להיות עכשיו בין יהודים לגויים, ואינו יודע מה הי׳ במשך החמישים, ששים, מאה שנה האחרונים!

אם יתבונן — ללא דעות קדומות וענינים מדומים — בדברי ימי ישראל ממעמד הר סיני, ועוד לפנ״ז, כיצד היתה ההנהגה עם היהודי הראשון, אברהם אבינו, ש״אחד הי׳ אברהם״[110], אזי יראה שאף פעם — אפילו בחושך כפול ומכופל של ימי הגלות — לא היתה אצל בנ״י הנהגה טבעית!

הנפק״מ אינה אלא שפעם הי׳ זה נס גלוי, פעם הי׳ מכוסה בלבוש דק של טבע, ופעם — בב׳ או ג׳ לבושים דקים של טבע וכו׳.

ועד לענין של י״ט כסלו, שתחילה היתה הסכנה של היפך החיים ממש, וכפי שהסביר רבינו הזקן שהסיבה לכך היא הסכנה שהיתה למעלה בנוגע לשיטתו בענין הפצת פנימיות התורה וכו׳ (כמסופר בסיפורי רבותינו נשיאינו אודות רבינו הזקן[111]), ולאחרי שלמעלה זכה בדין, ועד לאופן שזכאי בדין, אזי בדרך ממילא בטלה הסכנה גם למטה, באופן ש״הגדיל והפליא ה׳ לעשות (כפי שנמשך והגיע) בארץ״.

ואין זה רק סיפור אודות מאורע שאירע אצל יהודי אחד לפני ריבוי שנים, אלא ענין שצריך לשמש בתור מורה־דרך בנוגע להנהגה עתה בדרך היהדות, שיהודי יֵדע ש״הגדיל והפליא ה׳ לעשות בארץ״; אין לו להתבייש שהגוי יראה שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור (שזה כולל כל עניני יהדות). ואז יצליח גם ״בכל אשר תעשה״[45] בדרך הטבע — בענינים שבהם צריכים להתנהג באופן ש״אין סומכין על הנס״[112], הן בענינים כלליים והן בענינים פרטיים.

כה. וענין זה מגלה רבינו הזקן בכך שאומר וכותב ש״הפליא והגדיל ה׳ לעשות בארץ״, וכאשר אח״כ נדפסים הדברים ומתפרסמים בכל מקום, הרי זה נעשה הוראה ונתינת כח לכל אחד מישראל בכל מקום ומקום, לעמוד בתוקף בענינים הקשורים עם העסק בתורה ובגמילות חסדים ותפלה עם הציבור, ועד לאופן ש״הגדיל והפליא״, ואז יצליח לפעול באופן שתהי׳ ידו על העליונה.

וכאמור לעיל (סכ״א) שעי״ז שיהי׳ בגלוי הענין ד״בית יעקב לכו

---

110) שם לג, כד. (תו״מ חע״ח ע׳ 313). וש״נ.

111) ראה בית רבי ח״א פט״ז (בהערה). וראה גם שיחת י״ט כסלו דאשתקד סט״ז

112) ראה פסחים סד, ב.

ונלכה באור הוי"", הרי זה יפעל מיד קיום היעוד "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו' כי מציון תצא תורה ודבר הוי' מירושלים".

ועד שתסתיים הגלות ותתחיל הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, באופן שתיכף ומיד הן נגאלין בגאולה שלימה, ובקרוב ממש.

* * *

כו. דובר לעיל אודות "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" — שהם ג' הקוין שעליהם העולם העומד, תורה עבודה וגמילות חסדים, שכוללים כל אופני וסוגי ההנהגה בקיום התורה ומצוותי' — שעי"ז פועלים הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

וכיון ששליחותו של יהודי בעולם היא לשמש את קונו ("אני נבראתי לשמש את קוני"[113]), שלכן צריך להשתדל שיהיו ל"קונו" כל הענינים, ועאכו"כ הענינים ההכרחיים, כביכול, הרי מובן, שכאשר נודע לו ש"שכינתא בגלותא"[19], וגם בנ"י בתור בניו של הקב"ה נמצאים בגלות "בין האומות", הנה הדבר הראשון שהוא הכרחי בשימוש לקונו הוא — לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ונתבאר, שבשביל זה לא מספיק עצם קיום התורה ומצוותי', שכללותם תורה וגמ"ח ותפלה, אלא כל זה צ"ל באופן של "העוסק" — ככל פרטי הענינים שב"עסק" כפשוטו:

אין זה באופן שבשעה שהעסק סגור, אזי מסיח דעת ממנו, אלא אם הוא בעל־עסק אמיתי, ה"ה מונח בעסק במשך כל היום כולו, כך, שגם באכילתו ובשתייתו, ואפילו בחלומו ש"מראין לו מהרהורי לבו"[31], מונח הוא כיצד לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ע"י תורה וגמ"ח ותפלה עם הציבור.

ועוד זאת, שב"עסק" לא מספיק להשקיע זוז ולהרויח זוז, "זבון וזבין כו'"[27], אלא צריך להיות ריוח, ודוגמתו בלימוד התורה, שהלימוד אינו באופן שלומד דבר אחד "בלבד", אלא באופן שמוליד הבנת דבר מתוך דבר; ועד"ז בגמ"ח, שהמעלה העליונה בזה היא באופן ש"מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים"[52], שיחדלו להיות נצרכים וזקוקים; ועד"ז

---

113) משנה ובריית׳א — קידושין בסופה.

בנוגע לתפלה, שמתפלל באופן שכל אלו מסביבו מתחילים להתפלל, ועד שאפילו ״עצי יער״ ״ירננו״[114] ע״י תפלתו הוא.

וכן הפרט האמור לעיל בנוגע ל״עסק״, שצריך להתנהל בשמחה ובבטחון שבודאי יצליח, ולא להתפעל אם זה לא בא בקלות כ״כ כפי ששיער, כיון שכל זה כדאי בשביל הרווחים.

וכל פרטים אלו צריכים להיות אצל כל אחד מישראל בלימוד התורה, וכן בקיום המצוות, שכללותם היא מצות הצדקה וגמילות חסדים[115], וכן בענין התפלה (״מתפלל עם הציבור״), שמעלה את התורה והמצוות, להיותה ״סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה״[116] (כדאיתא במדרשי חז״ל[117], ובארוכה יותר בספרים שלאח״ז).

כז. ובכל זה ישנה נקודה והדגשה נוספת — שמוכרח להיות הענין ד״חנוך לנער״ (ועד״ז בחינוך שנותנים לבנות), ע״פ הכלל שנאמר בפסוק[118] ״חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה״ — שבזה מתחיל רבינו הזקן את ההקדמה לחלק השני של ספר התניא [אשר ע״פ סיפור החסידים היתה לכתחילה קס״ד שיהי׳ ההתחלה של ספר התניא[119]] — שער היחוד והאמונה.

ומזה מובן (ובפרט ע״פ המבואר שם באריכות), שככל שיגדלו המעלות ומדריגות שיגיע אליהם כאשר ״יזקין״ — נוגע ופועל אופן החינוך שקיבל בהיותו עדיין ״נער״, כך, שכדאי כל יגיעה בזה, כיון שזה נוגע לזמנים שלאח״ז עד ש״יזקין״, שגם אז יהי׳ הרושם והפעולה מהחינוך שקיבל בנערותו.

ולכן צריכה להיות ההשתדלות בענין החינוך לא רק לפי מעמדו של ה״נער״ בזמנו הוא, באותם זמנים ובאותה תקופה, או בשנים הקרובות, אלא צריך להבהיר ולהבטיח גם את השנים שלאח״ז עד שיגיע לזקנה, שכן, ככל שתגדל מעלתו בזמן הזקנה, יש ענינים שתלויים באופן החינוך שנותנים לו בהיותו ״נער״.

כח. ובפרטיות יותר:

כשלומדים עמו תורה — אין זה באופן שיוצא י״ח באמירת

---

114) תהלים צו, יב.
115) ראה תניא פל״ז.
116) ויצא כח, יב.
117) ראה ב״ר פס״ח, יב. זהר ח״א רסו, ריש ע״ב. ח״ג שו, ריש ע״ב. תקו״ז תמ״ה (פג, א).
118) משלי כב, ו.
119) ראה הערות ותיקונים לתניא (קצז, ב). וראה גם לעיל ע׳ 291 הערה 2. וש״נ.

השיעור [או בלימוד החומש, ועד"ז שאר ענינים בתושב"כ או תושבע"פ] במשך זמן של כך וכך רגעים, שבזה מילא את מלאכתו באמונה, אלא כסיפור הגמרא במסכת בבא בתרא[120]: "רב אשכחי' לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא .. אמר לי' הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו"!

והרי הגמרא אינה מספרת סיפורים יפים בעלמא; זהו חלק מהתורה — "תורה" מלשון הוראה[121].

ועד"ז כשמדברים עם ילד ומחנכים אותו בגמילות חסדים ובכללות ופרטיות ענין המצוות — צריך לכל לראש להראות בעצמו דוגמא חי', וההדגשה בזה — לא סתם דוגמא שמקיים מצוות, אלא דוגמא חי'[122], היינו, שעושה זאת במלוא החיות ובמלוא ה"שטורעם".

וכפי שרואים גם בפועל, שכאשר רוצים לפעול אצל התלמיד והמקבל מדה מסויימת של לימוד או של קיום פעולה וכיו"ב, צריכה להיות הדוגמא שמראים לו בתוקף ובחיות הרבה יותר, והיינו לפי שהתלמיד אינו מקבל כל תורת רבו בבת אחת, אלא לוקח לו ארבעים שנה עד ש"קאי איניש אדעתי' דרבי'"[123], ועאכו"כ לקלוט את כל הענינים בנוגע ללימוד ובנוגע להנהגה.

ועאכו"כ בנוגע לענין התפלה, שמבואר בספרים[124] שתפלה היא בדוגמת חוט השדרה שבאדם, כמבואר בספרי הטבעיים שע"י חוליות השדרה ה"ה מעמיד את כל רמ"ח האיברים ושס"ה הגידים [אע"פ שחוט השדרה עצמו לא נכנס במנין האיברים, כי אם חוליות השדרה, וכך גם התפלה שלדעת כמה פוסקים[125] אינה במנין המצוות, ואפילו אם היא במנין המצוות, הרי זה רק שכאשר יש לו איזה בקשה אזי צריך להתפלל, אבל לא בתור ענין כללי כו'[126]] — הרי בודאי שיש צורך בדוגמא חי' בנוגע לענין התפלה שבה צריך לחנך את הנער והנערה, עד לאופן שתהי' הוודאות שישאר ויפעל אצלם אפילו בזמן ד"כי יזקין".

כט. ויש להוסיף בזה גם בהמשך להמדובר לעיל (סכ"ד) אודות הדגשת ענין הנס באופן ד"הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ" — שגם ענין זה נוגע לחינוך הבנים והבנות:

---

120) ח, ב.

121) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

122) ראה גם מכתב בדר"ח כסלו שנה זו (אג"ק חל"א ע' מא).

123) ע"ז ה, ריש ע"ב.

124) ראה לקו"ת בלק ע, ד. ובכ"מ.

125) ראה כס"מ ריש הל' תפלה.

126) ראה גם סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתה (דרמ"צ קטו, א).

ידוע הסיפור[127] מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שנכנס פעם והבחין אצל המלמד שלימד את בנותיו בקטנותן סיפורי התורה, שבהגיעו לסיפור ענין של נס, רצה לחטוף ולעבור על זה במהירות וכו'. וכששאלו מדוע לומד פסוקים אלו במהירות כל כך? השיבו, שמתיירא להסביר לילד קטן ענין של נס, שאינו רואה אף פעם, ואינו יודע כיצד ישפיע עליו הדבר. — ילד, רגיל בדרכי הטבע, כפי ש"עולם כמנהגו נוהג"[128], כפי שרואה מידי יום ביומו. וכאשר צריך לספר לו אודות מאורע של נס, שבאותו עולם שמתנהג בדרך הטבע, אירע ענין שמשדד מערכת הטבע, אזי יכול להתבלבל, ועד שנעשה אצלו ספק בהאמת וכו'.

אך כ"ק מו"ח אדמו"ר ביטל מיד את כל השיטה, ואמר לו, שאדרבה: דוקא לילד צריך לספר ענינים של ניסים אמיתיים, כדי שמתחילה יהי' חינוכו וגידולו ועמדתו בחיים — שיש אמנם דרך טבע, ו"אין סומכין על הנס"[112], אבל אעפ"כ ישנו הענין ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ"!

ל. וכאשר החינוך הוא באופן האמור — הרי זה קשור עם הפסוק "פדה בשלום", כאמור לעיל (סי"ח) שבפסוק זה גופא מדגיש רבינו הזקן תיבת "שלום":

כאשר הלימוד עם הנער הוא רק כדי לצאת י"ח, או אפילו כשלומד מתוך חיות אבל אינו מראה דוגמא חי', או שהלימוד הוא רק כדי להבטיח את מעמדו ומצבו בהיותו בין כתלי החדר, התלמוד־תורה או הישיבה — הנה לא זו בלבד שהלימוד והחינוך אינם באופן של שלימות (שזהו אחד הפירושים ב"שלום", מלשון שלימות[129]), אלא אין זה אפילו ענין ה"שלום" לפי הפירוש הפשוט, כיון שהלימוד אינו באופן שנעשה שלום בין כל הנטיות וכל תכונות הנפש של התלמיד.

כדי שהתלמיד יקבל ויקלוט זאת כדבעי — הרי זה צריך להתקבל הן מצד כלי המעשה של התלמיד — שיציית בפועל, הן מצד כלי הרגש שבלב התלמיד — שיהי' לו הרגש בזה, והן מצד כלי המוח והשכל של התלמיד — שיבין זאת עד מקום שיד שכלו מגעת, ולאח"ז יגיע עד לכח האמונה (שענינו בספירות — ספירת הכתר), שידע בשכלו שזהו ענין שאי אפשר להבין בשכל, להיותו למעלה מהשכל; זוהי אמונה פשוטה בפשיטות של "ה' אלקינו ה' אחד"[130].

וכאשר לומדים עם הילד ומחנכים אותו באופן זה, אזי ילמד ויקיים

---

127) ראה גם תו"מ חע"ד ע' 364. וש"נ.
128) ראה ב"ר רפל"ט.
129) ראה לקו"ת ראה ל, רע"ג. וש"נ.
130) ואתחנן ו, ד.

מצוות באופן של "שלום" — שלא רק ידו של הילד מחלקת צדקה, אלא בשעת מעשה יש בלבו הרגש השתתפות ("אַ מיט־געפיל") עם הרגש העני מקבל הצדקה, והשכל שבמוחו מבין מדוע צריך ליתן וכיצד צריך ליתן — בסבר פנים יפות וכו'[64], ומגיע וחודר גם בכח האמונה, בידעו שמקיים בזה ציווי הקב"ה — "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", שהרי אע"פ שבצדקה אין ברכת המצוות בדיבור (מאיזה טעם שיהי'[131]), הרי ישנו תוכן הענין, ואדרבה — "גדולה צדקה כו'"[132] ו"שקולה צדקה כו'"[133], ככל המעלות שנאמרו על מצות הצדקה.

וכאשר החינוך הוא באופן כזה, הרי זה חינוך באופן של "שלום": "שלום בפמליא של מטה"[134] — אצל התלמיד, ו"שלום בפמליא של מעלה"[134] — אצל המלמד והמחנך שלו, שמקיים שליחותו של הקב"ה: "ושננתם לבניך — אלו התלמידים"[135], והרי "שלוחו של אדם כמותו"[136].

ואז נעשה אצלו הענין ד"פדה בשלום", ו"ויצאתי בשלום מה' שלום" (כפי שמדגיש רבינו הזקן[11]) — בנוגע לעצמו ובנוגע לתלמידים, ומגאולה פרטית לגאולה כללית — שפועל גם הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ובקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

* * *

לא. אע"פ שבמכתב[11] הקשור עם הגאולה די"ט כסלו מזכיר ומדגיש רבינו הזקן כמ"פ תיבת "בשלום" — הרי זה קשור עם פסוק שלם[10] (שאחת התיבות שבו היא תיבת "בשלום", שבה היא עיקר ההדגשה), כפי שמתחיל: "כשקריתי בפסוק פדה בשלום כו'". ומזה מובן, שכדי שענין השלום יהי' כדבעי, צריך לעיין בכללות הפסוק.

ובכן: מיד לאחרי תיבת "בשלום", נאמר בפסוק ענין הפכי[137]: "מקרב", שענינו ופירושו של "קרב" הוא מלחמה — היפך לגמרי מ"שלום"?!

בלימוד פשוטו של מקרא אפשר לומר שהפשט הוא שהי' יכול להיות מצב של "קרב", אלא שהקב"ה פדה אותו ממצב של "קרב" למצב של "שלום"; אבל בהמשך הכתוב נאמר "כי ברבים היו עמדי", ומפורש (בתושבע"פ) בירושלמי[138], ש"ברבים" קאי על הצד שכנגד, שהם אנשי

---

131) ראה גם תו"מ חכ"ז ריש ע' 112. חמ"ח ע' 97. וש"נ.
132) ב"ב יו"ד, א.
133) שם ט, א.
134) לשון הגמרא — סנהדרין צט, ב.
135) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש"י עה"פ.
136) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
137) ראה גם במאמר שנאמר בהתוועדות פ"ב ואילך (לעיל ע' 319 ואילך).
138) סוטה פ"א סה"ח.

אבשלום, שערכו מלחמה כפשוטה, כמסופר בתנ״ך[139] (אלא שגם הם ״היו עמדי״, שהתפללו לנצחונו של דוד).

ואפילו מצד פשוטו של מקרא — הרי לכאורה טוב יותר מצב של שלום באופן שמלכתחילה אין מנגד וצד שכנגד, ובמילא לא שייך שיהי׳ ״קרב״ שיהי׳ צורך לפדות ממנו, כיון שהכל מצד אחד.

ואילו כאן נאמר שישנו מצב של ״קרב״, ויש צורך בפדי׳ מה״קרב״, אלא שהפדי׳ יכולה להיות באופן של שלום או באופן של מלחמה, ועז״נ בכתוב שפדייתו של דוד היתה באופן של שלום.

אך הענין הוא — שיש מעמד ומצב שעליו מקרא מלא אמר הכתוב[140]: ״לא תאמרון גו׳ לכל אשר יאמר העם הזה גו״; הן אמת שישנו עם (לא רק יחיד) שהולך ומכריז ״שלום״, אבל כיון שזהו ״העם הזה״, הנה גם כשאומרים וצועקים ״שלום״ — ״אל תאמרון שלום״.

במצב כזה צריך להיות הענין ד״מקרב״, אלא שאעפ״כ הרי זה באופן ד״פדה בשלום״, כיון ש״ברבים היו עמדי״, שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונו של דוד, והיינו, שרק אחדים היו נגדו, אבל כיון שאותם אחדים עמדו בראש, לכן היתה מלחמה כפשוטה (כמסופר בתנ״ך), אלא שמלחמה זו היתה רק ״לפנים״, כיון שהרבים השייכים לאותם אחדים היו ״עמדי״ (עם דוד).

וכך הי׳ גם אופן הפדי׳ (״פדה בשלום״) אצל רבינו הזקן — שהי׳ תחילה מעמד ומצב של ״קרב״, ועד גם מעמד ומצב של יסורים [שהרי הענין של בית־האסורים הוא בדוגמת יסורי מלחמה], אלא שהפדי׳ היתה באופן של ״שלום״, ללא יגיעה וכו׳, כמסופר אודות אופן הגאולה של רבינו הזקן.

לב. ומזה מובן בנוגע לאלו שחוגגים את גאולת רבינו הזקן באופן של פירסום, באסיפת כו״כ מבנ״י בכמה מקומות בחוץ־לארץ, ובכמה מקומות בארץ הקודש,

— כפי שכבר הגיעה הידיעה משם (שהרי שם הזמן הוא כמה שעות לפנ״ז), איך שחגגו את גאולת רבינו הזקן בכמה מקומות ברוב פאר והדר[141], והעיקר, עם החלטות טובות בנוגע ל״העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור״ —

---

139) שמואל־ב קאַפּיטל יז ואילך.

140) ישעי׳ ח, יב. וראה סנהדרין כו, סע״א.

141) ראה גם המברק לקראת י״ט כסלו שנה זו (לעיל ע׳ 317. אג״ק חל״א ריש ע׳ מג) לכל המשתתפים בההתוועדויות הגדולות כו׳.

שגם פרטי הדברים שכותב רבינו הזקן באגרת שבה מספר אודות אופן הפדי׳, אינם סיפור בעלמא, אלא יש בזה גם הוראה:

תכלית הכוונה היא אמנם ענין השלום, שהוא ״כלי מחזיק ברכה״,

— כהדין שנאמר בסיום כל ששה סדרי משנה (ש״הכל הולך אחר החיתום״[142]): ״לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[143] הוי׳ עוז לעמו יתן הוי׳ יברך את עמו בשלום״, וכפי שיתבאר לקמן[144], בלי נדר, בסיום הש״ס, בקשר לי״ט כסלו, ע״פ מ״ש רבינו הזקן בסיום אגרת הקודש (שלומדים בערב י״ט כסלו, לפי חלוקת התניא שקבע כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו[145]) אודות חלוקת הש״ס באופן שיסיימוהו מידי שנה בשנה —

ועד שהרמב״ם חותם הלכות חנוכה (שלקראתו אזלינן עתה) בכך ש״התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר[146] דרכי׳ דרכי נועם וכל נתיבותי׳ שלום״, וכשהרמב״ם מביא פסוק, ועאכו״כ בהקדמת מאמר חז״ל מספרי[147], הרי זה נעשה פסק־דין,

אבל אעפ״כ, ההקדמה לזה היא — ״ה׳ עוז לעמו יתן״.

ולכאורה אינו מובן: בזמן שלום — מה נוגע ענין ה״עוז״?! כיון שאין לו עם מי לריב ולערוך מלחמה — אינו זקוק לענין ה״עוז״! והרי ״כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה״[4], ועאכו״כ כשעושים מזה ״שטורעם״ שלם: ״ה׳ עוז לעמו יתן״, ולאח״ז ״ה׳ יברך את עמו בשלום״.

ויובן ע״פ הפירוש בתושבע״פ בפסוק זה גופא, כמסופר בארוכה במדרשי חז״ל[148], שמצד ה״שטורעם״ שהי׳ בזמן מתן־תורה אחזה רעדה את כל אומות העולם ונפל עליהם אימתה ופחד, ובאו לבלעם ושאלו: מאי האי? והשיב להם: ״ה׳ עוז לעמו יתן״, שהקב״ה נותן לבנ״י את התורה, ועי״ז ״ה׳ יברך את עמו בשלום״, ואז נעשה שלום בכל העולם.

לג. ועכ״פ בנוגע לענייננו, הנה הן אמת ש״לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום״, אבל יש צורך בהקדמה ש״ה׳ עוז

---

142) ברכות יב, א.
143) תהלים כט, יא.
144) סמ״ז.
145) ראה אג״ק שלו ח״ז ע׳ ל (נעתק ב״היום יום״ בתחלתו).
146) משלי ג, יז.
147) ראה תו״מ חס״ט ע׳ 96 הערות 83־85.
148) זבחים קטז, סע״א. יל״ש יתרו רמז רסח. רפו.

לעמו יתן" — שהדבר נעשה בדרך התורה, שנקראת בכו"כ שמות, וא' מהם — "עוז": "אין עוז אלא תורה"[149].

ולכאורה: במקום לומר "ה' עוז לעמו יתן", שאז יש צורך לפרש במדרש שקאי על תורה — יכול להיות כתוב לכתחילה "ה' תורה לעמו יתן"?!

ומזה גופא ההוכחה שלא נוגע כאן סתם תורה, שלומד תורה ומתנהג ע"פ תורה, אלא זהו אופן שהתורה היא אצלו ענין של "עוז", ויתירה מזה: "אין עוז אלא תורה", היינו, שאין אצלו ענין אחר של "עוז" — "כסא", כבוד או כסף; "אין עוז אלא תורה".

וכאשר יהודי מתנהג באופן כזה, וכן כאשר גוי — להבדיל — מתנהג באופן כזה בנוגע לשבע מצוות דידהו — אזי "ה' יברך את עמו בשלום".

וכאשר מישהו טוען: מהו הצורך בענין של "קרב", הרי מוטב שמלכתחילה לא יהי' "קרב" וכו' — אומרים לו, שאין לו ברירה אחרת: אם הוא לא יערוך "קרב" עם פלוני — אזי פלוני יערוך "קרב" עמו!

וכפי שרואים להבדיל אצל אומות העולם: סדר הדברים אינו באופן שכאשר רודפים אחריהם, ולא רוצים לומר מילה אחת אודות יהדות, ולא רוצים להזכיר כלל שזוהי ארץ שנתן הקב"ה לאברהם ולזרעו אחריו עד עולם, אזי יהי' שלום בעולם; אדרבה — דוקא אז רוצים ליקח הכל!

וטעם הדבר — לפי שלכתחילה רוצים הם הכל, אלא שחושבים שאין זה בכחם, כי אכן אין זה בכחם; אבל כשרואים שיהודי שותק, ולא עוד אלא שמחזיר שטח לגוי ועושה מזה "הישג דתי", ואח"כ רוצה להשלות אחרים [שהרי לעצמו — יודע את האמת] שזהו גם "הישג צבאי" — אזי נעשה מעמד ומצב שהוא היפך השלום, ועד ל"קרב", וצריך לחפש דרך לפעול ענין הפדי', ולבקש שיהי' זה באופן ד"פדה בשלום".

לד. וכאן באים למאורעות הכי אחרונות, ובפרט מה שאירע רח"ל עם בחורי הישיבה הקדושים הי"ד[150].

ובהקדמה — שהתחלת הדברים היתה בנוגע לאלו שנקראים "משיחי"[151], אלו שהיו צריכים לומר דעת תורה, ולא אמרו, אלא "כבשו

149) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

150) בליל שישי, י"ז כסלו, הסתננו מחבלים מסורי' לישיבה ברמת הגולן ורצחו 3 תלמידים הי"ד (המו"ל).

151) דברי הימים־א טז, כב. וראה שבת קיט, ב.

פניהם בקרקע״ (כבסיפור הגמרא[152]), ובמילא, כשנמשך אח״כ לרשות הרבים או רשות היחיד של בנ״י, אבל בכל אופן לענינים שמדמים כאילו הם ״דברי רשות״, אזי נעשה מה״הישג דתי״ — ״הישג צבאי״, ורצו להטעות שזוהי הדרך לשלום, אבל מזה יצא ההיפך, כפי שהפסוק מזהיר ״לא תאמרון גו׳ (ובנדו״ד: שלום) לכל אשר יאמר העם הזה גו״ (שלום).

לה. ובכן: המדובר הוא אודות הענין הידוע שניתן לו השם ״הסדר ביניים״[153], שנקודתו — לסגת מהגבולות הבטוחים (כפי שאלו שנסוגו אמרו בעצמם משך זמן לפנ״ז שאלו הם הגבולות הבטוחים היחידיים), ולתת לצד שכנגד את מקורות הנפט (שמאפשר לטנקים לנוע ולאווירונים לטוס) ואת מקום המבצר (שאף שאינו בגדר גבולות בטוחים, הרי זה עדיף עכ״פ ממקום מישור).

ועל זה הרעשתי, שהרבנים צריכים לעשות ״שטורעם״ שזהו היפך הדין[154]:

בענין זה צריכים לשאול אצל אלו שהם מומחים בעניני צבא — כפי שמצינו אפילו בנוגע לסנהדרין, שבעניני רפואה היו שואלים רופא [אם בסנהדרין לא הי׳ רופא מומחה. ולהעיר, שאנשי הסנהדרין (עכ״פ שנים, שלשה או ארבעה) היו צריכים לידע קצת משאר חכמות כגון רפואות וכו׳, וכן ללמוד להבין שבעים לשון, ועד אפילו הלכות כישוף, כמבואר בפוסקים[155], ועד״ז בזמנינו, כמ״ש בשו״ע[156] בדיני שבת ויו״כ שבנוגע לפיקוח נפש בבריאות הגוף יש לשאול רופא], ולכן אמרתי שהרבנים ישאלו בעצמם (ולא יסמכו על שאלת אחרים (כפי שהציעו תחילה), להיותם נוגעים בדבר) לדעתו של ״רופא״ — מומחה בעניני צבא.

ובכן, עזר הקב״ה ושאלו ״רופאים״, וכולם אמרו פה אחד, שנסיגה מהתעלה, מסירת הנפט, מסירת מיצר המיתלה והג׳ידי (כפי שנקרא שם), מעמידה בסכנה בפועל את קיומם של כו״כ מהנמצאים בצבא, כיון שמשאירים אותם שם ללא מקום בטוח, ובהעדר נפט ממקום אחר — יצטרכו לבקש מוושינגטון, ש״הלכה היא״ שאינו אוהב לישראל כו׳ (כמובא ברש״י[157]), כפי שראינו חצי שנה לפנ״ז, כך שאין צורך לשער איך יהי׳ בעתיד.

---

152) שבת שם.

153) בין ישראל למצרים, בסוף שנת תשל״ה (המו״ל).

154) ראה גם לעיל ע׳ 185 ואילך.

155) ראה רמב״ם הל׳ סנהדרין רפ״ב (ובלח״מ). שם ה״ו.

156) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סשכ״ח ס״ב ואילך. סתרי״ח ס״ב ואילך. וש״נ.

157) וישלח לג, ד.

וכיון שכן, הרי משקיבלתם חוות דעתו של "רופא מומחה", עליכם לומר שע"פ שו"ע אסור לצאת משם.

ועל זה ענו לי — שהדבר שייך ל"מיניסטער"!

מה יש ל"שר" לומר בזה, בה בשעה שאינו מבין מאומה בעניני צבא?!

זהו אותו שר שלפני שבע שנים הורה לסגת, ואח"כ הי' מה שהי' ב"מלחמת יום כיפור" (כפי שנקראת), ואעפ"כ ממשיך לומר שאע"פ שמומחה לעניני צבא אומר שבכך מעמידים בסכנה וכו', הנה אם רק יקבלו עבור זה נייר [על יותר מנייר — לא דובר מאומה!...] מאיש פלוני — יהי' זה "הישג"; וכשהגיעו הדברים למלחכי פינכתו אמרו: לא סתם "הישג", אלא "הישג צבאי"!

וכששאלתי: מה פירוש "הישג צבאי" אם כל הגנרלים אומרים פה אחד (לא הי' אפילו אחד שאמר אחרת) בנוגע לסכנת נפשות?! — אזי "כבשו פניהם בקרקע".

איך אתה יכול לכבוש פניך בקרקע?! — בשלמא לפני שבאה שאלה ב"דין תורה", אזי ע"פ הדין בחושן משפט[158] אין הדיין מחוייב לקבל כל דין תורה, אבל לאחרי שכבר הביע דעה בזה פעם אחת — ומה גם שנתפרסמה ונדפסה בשמו (ולא הכחיש שאמר זאת), ומנצלים זאת כו' — שוב אין לו ברירה, כיון שהוא כבר ב"בית דין", ומחוייב לומר שזהו ענין שנוגע לפיקוח נפשות!

לו. וענין זה קשור עם מאורע הנ"ל:

כל אלו שטענו לטובת הסדר ביניים, שאם רק יקבלו נייר, ידחה עכ"פ חשש מלחמה לכמה שנים — אמרו בעצמם, שיש לשער, שכיון שיתדברו ויגיעו להסדר ביניים עם "זאב" אחד או שנים, מתוך "שבעים זאבים" שגם הם רוצים לקבל את חלקם, קרוב לומר, ששאר ה"זאבים" יעשו התלוי בהם להפר את המנוחה והשקט והסדר הביניים — עי"ז שינסו לעשות תקלות וחבלות וכו', כדי שיהיו מוכרחים לדבר עמם ושיקבלו את חלקם!

וכיון שהם עצמם אמרו שיש לשער שכך יהי', הרי מובן מהי הסיבה לכל תקלה שתהי' לאחרי זה, נוסף לזה שבמשך כ"ד השעות הראשונות כבר היתה הפרה של התנאים הראשונים,

---

158) רסי"ב.

— כפי שטענתי להם: כבר יודעים מה אירע כאשר הי' ההסדר בינתיים על התעלה[159], שסיכמו עם אותה מצרים, ואף אחד לא הופתע מכך שבמשך כ"ד שעות הראשונות הם הפרו ולא קיימו את התנאים, והביאו את כלי הנשק (טילים) לתעלה — היפך המדובר. וברור הדבר שגם הפעם יהי' כן, אלא שאולי יארך הדבר כ"ד שעות ואולי ל"ו שעות, כי אז היתה בינתיים התעלה והי' להם הנפט, ואילו עתה אין בידם לא התעלה ולא הנפט; כל ג' ימים זקוקים ל"חסד לאומים"[108] שיתנו פחית ("אַ קאַן") נפט כדי שהטנק יוכל לנוע —

ומה גם שאח"כ הי' הדיבור בפומבי מהי תכניתו, מה הוא חושב ומה עושה וכו' וכו', כי, הפעם ראה שאינו צריך לומר שקר ולהעלים זאת (משא"כ אז, שהעלימו זאת כו'), ויכול לומר בגלוי כל מה שחושב בלבו — כי "שבעים הזאבים" מסכימים, וכן רודפי השלום [בגלל טעמים צדדיים, שלגמרי לא נוגעים למצב הצבאי ולפיקוח נפש, ואדרבה, זהו ההיפך הגמור לפי פס"ד כל אנשי הצבא המומחים לדבר],

ואכן בסופו של דבר הגיעו הדברים למעשה בפועל — במאורע הנ"ל.

לז. ומה היתה התגובה לזה? — הנה סתם פוליטיקאים, טענו, שאכן בעת הסדר הביניים שיערו שתהי' הפרה, ע"י מעשה חבלה ותקלה מהצד של שאר ה"זאבים" שינסו להפירו, וגם לאחרי שמשתדלים למנוע זאת עד כמה שניתן, לא יכולים להבטיח במאה אחוז, כך שאין ברירה אחרת; אבל כשהגיעו הדברים ל"מלחך הפינכא" (שרוצה לצאת י"ח כלפי העומד על גביו, שהוא עכ"פ דובר אמת) — הרי הוא מאבד לגמרי את הגבול, ואומר ענינים שלא היו ולא נבראו, ומטעה את דעת הציבור בענינים שנוגעים לפיקוח נפשות:

כדי שלא יאמרו שהוא טעה בכך שאמר שהסדר הביניים הוא דבר טוב (והרי לא שייך שהוא יטעה...) — יצא בקריאה שסיבת החבלה היא, בגלל שהתאספו 140 גויים באו"ם, וקיבלו שלשה החלטות: בנוגע למחבלים, בנוגע לציונות, ובנוגע וכו' — ובגלל זה באה התקלה (רח"ל) עם בחורי הישיבה!

כולם אומרים שמאורע זה קשור ל"הסדר ביניים" — בגלל שיהודים מסרו בידים (רח"ל) את הדבר המגן עליהם בדרך הטבע,

---

159) בשנת תש"ל (המו"ל).

— שהרי הקב"ה רוצה שיהי' משהו בדרך הטבע, עכ"פ "אצבע קטנה" (ע"ד לשון המדרש[160]), ואילו כאן הראו לגויים שנשארים עירום וחוסר־כל בנוגע להגנה בדרך הטבע, באמרם: קחו לכם את הנפט, את ערי המבצר ואת הגבולות הבטוחים, ואנו סומכים על הבטחתכם (שמיד התחרטו עלי'...) —

אבל אז יתפסו אותו בטעות, שהוא זה שהתפאר בכך שהי' בין המסייעים להסדר הביניים, וטען שזהו "הישג צבאי", "הישג דתי", וצ"ל רודף שלום וכו' וכו',

ולכן יוצא בפומבי ומקשר זאת עם החלטות האו"ם — כאילו שערפאת הוצרך להמתין לעידוד של נייר מבא כחו באו"ם, ולולי זאת הי' יושב בחיבוק ידיים... טיפשות שאין כמוה! שהרי הוא אמר לכתחילה שיעשה זאת (והיהודים עצמם אמרו שמשערים על כך) — רק כשהאו"ם ערך הצבעה ורוב הקולות היו כך וכך, הנה אז הוא שלח את המחבלים שלו!...

כאשר קורה אסון כזה (רח"ל) — הי' עליו לשבת "שבעה"!... אבל מה הוא עושה במקום זה, ועל מה מנצל את ה"במה" שנותנים לו לדבר? — הוא לא מזכיר מילה אחת אודות הסדר הביניים (כך שלא צריכים לחשוב כיצד להתמודד עם תוצאותיו), ולא מזכיר מילה אחת על כך שנשארו ללא נפט (שצריכים להבטיח בעוד מועד),

— ומעלימים עוד ענין: ע"פ המפה שהופיעה בעיתון, הרי לפני שהמחבלים נכנסו לארץ ישראל, הוצרכו לעבור דרך שטח האדמה שנמצא תחת שליטת האו"ם (ארצות־הברית), ועל זה הי' צריך לעשות את הרעש הראשון: היתכן שהניחו להם לעבור לא רק ב"רצוא", בלכתם לא"י, אלא גם במנוסתם אח"כ! —

אלא כדי לבלבל את העולם ואת המוחות, להסב את שימת הלב מהענינים העומדים על הפרק וכו' — העמידו אותו להרעיש, והוא מתהלך ונושא נאומים, ואומר שהמאורע רח"ל עם בחורי הישיבה הי"ד הוא בגלל הנייר שבו מופיעה החלטת 140 הגויים שבאו"ם, בה בשעה שזהו נייר שאף אחד לא מתחשב בו, ואצלם גופא אינו תופס מקום אפילו "לצור על פי צלוחיתו"!...

ומה גם שנייר זה גופא אין בו חידוש — שהרי בוושינגטון אמרו בפירוש שלא ידברו עם המחבלים (אש"ף) כל זמן שלא יתדברו עם

---

160) קה"ר בתחלתו. וש"נ.

ישראל. והדבר לא נאמר רק ליופי המליצה, כך, שנותנים להם רמז ברור שמנהלים משא־ומתן עם המנהיגים בא״י תחת איזו נוסחא יוכלו לשבת באותו שולחן עם באי־הכח של אש״ף: האם הם ישנו שמם, צורתם או לבושם (כבדוגמא הידועה ממלך ארם[161]), שגם לאחרי כל אופני השינויים נשאר הגוי אותו גוי!

ואח״כ באים בטענות על דבריו של שר החוץ כאן [אף שאינני יודע מה רוצים ממנו: הוא שר החוץ של ארצות הברית, לא של מדינה אחרת! ומה גם שלאחרונה הוא אומר אמת: הוא אומר — משמעות דבריו — שמתדברים עם ארץ ישראל!], בה בשעה שכאן מעמידים יהודים שמכריזים ואומרים שהם באי־כח של דת ישראל ותורת משה וישראל, ומתהלכים ומכריזים שהאשמה היחידה היא, לא הסכם הביניים (הם לא שוללים זאת בפירוש, אבל מעצמו מובן שזוהי כוונתם), אלא הנייר שהי׳ באו״ם!

לח. ולפלא ששומעים את דבריו, ואין פוצה פה ומצפצף!

ולא עוד אלא שמזמינים אותו לישיבות ולתלמודי תורה ולמוסדות — לאחרי שדאגו לתת לו כסף כדי שיוכל להתהלך ולחלק לכל אלו שיכבדוהו כו׳.

— (כ״ק אדמו״ר שליט״א חייך ואמר:) לי אין מה להפסיד, כיון שכבר החליט שלחב״ד אינו רוצה ליתן (עד שלא יהי׳ הכרח, שאז לא תהי׳ לו ברירה וכו׳); אבל עוד לפני שהחליט זאת — גם אז אמרתי אותו דבר.

ולא זקוקים להגיע אלי: כאשר קוראים עיתון — רואים זאת שחור על גבי לבן: לפתע הוא הגיע לישיבה שמעולם לא הזמינה אותו, ונחשבת לישיבה קנאית!

גם אם אתה חייב לדבר עמו — דבר עמו לבריאות; אבל למה לך לעשותו ל״כהן גדול״?! וכהסיפור בגמרא[162] עם הגר שאמר להלל הזקן ״גיירני על מנת שתשימני כהן גדול״, והלל לא דחפו באמת הבנין ח״ו, אבל לעשותו לכהן גדול? — מה לו ולכהונה גדולה?!

כמה כספים שלא יתנו לישיבה ולמוסד, ואפילו לבנין בית המקדש — אבל ח״ו לפגוע בתורה רח״ל! ועז״נ[163] ״יאבד שלמה ואלף כמותו״,

---

161) ראה מלכים־א כ, לח ובמפרשים.
162) שבת לא, א.
163) ראה שמו״ר רפ״ו. וש״נ.

והיינו, שאפילו שלמה המלך, עליו נאמר[164] ״וישב .. על כסא ה״, והוא זה שבנה את ביהמ״ק, ובשביל זה הוצרך להשתמש במצרים ובצור וכו׳ (כמסופר בתורה[165]) — הנה כשרצה ״לגעת״ ביו״ד אחת בחומש, אמרו לו: ״יאבד שלמה ואלף כמותו״, והאות הכי קטנה בתורה, יו״ד אחת, לא תלך לאיבוד!

לט. אם פעם היתה מחשבה שיזרקו אותו מהממשלה — הנה עכשיו לא יזרקו אותו, שהרי הוא המשרת הכי טוב שהיו יכולים לקבל: כל היוצא מפיהם יעשה! הרשו לו לדבר מה שרוצה, ובלבד שכשיבוא למעשה, יעשה מה שיורו לו, וכך הוה!

וזאת — למרות שהוא בעצמו אמר יום קודם היפך הדבר, וגם מחר יאמר היפך הדבר, אבל בינתיים — הרי זה כהפתגם בגמרא[166] שטוב להשתמש ״יומא חדא בכסא דמוקרא והדר ליתבר״, אלא, ששם מדובר ב״כסא דמוקרא״ (כוס זכוכית יקרה), ואילו כאן מדובר על כוס (ובנדו״ד: ״כסֵא״) שבור, באופן של בזיון שאין כמוהו: היכן שרק צריכים לסתום חור — שם הוא נמצא!

מ. ועד״ז בנוגע למאורע שלאחרונה הכריח א׳ מהצעירים להיכנס לממשלה. — במשך שנה עמד הלה בנסיון, ואח״כ אמר לו: עתה, שב על כסא. וכאשר שאלו חופשיים (״מפא״י׳ניקעס״): ״מה נשתנה״, מדוע עתה הנך מתיישב על הכסא? ענה: היות שניסה במשך שנה לפעול משהו מבחוץ, וראה שלא פועל — יעשה זאת עתה מבפנים!...

אמנם, אילו הי׳ מבחוץ מפני טעמי תועלת — הרי זו טענה; אבל הוא הי׳ מבחוץ בגלל שלהיות בפנים יש איסור ע״פ שו״ע, ו״תורה[167] זו לא תהי׳ מוחלפת״!

לא צריך לשאול רב כדי לדעת ש״תורה זו לא תהי׳ מוחלפת״. אפילו בעיתונים כתוב ומודפס שכך סבור כל יהודי מאמין; אבל, כמדובר כמ״פ[168], כיון שחיים אנו בחושך כפול ומכופל, לכן, דוקא עתה מראים סוכ״ס ש״נפרעין ממנו בגלוי״[169]:

לכתחילה אמר הלה שעכשיו אין לו ברירה: היות שמוכרחים

---

164) דברי הימים־א כט, כג.

165) ראה מלכים־א ה, טז ואילך. במדב״ר פי״ט, ג.

166) ברכות כח, רע״א (ובפרש״י).

167) עיקר הט׳ מי״ג העיקרים. וראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ט. הל׳ מלכים פי״א סה״ג. פיה״מ סנהדרין פ׳ חלק יסוד התשיעי.

168) ראה גם שיחת י״ט כסלו דאשתקד סי״ט (תו״מ חע״ח ס״ע 315). וש״נ.

169) אבות פ״ד מ״ד.

לדאוג לשטחים, ולדאוג לכל ה"הישגים הדתיים" (אוי ואבוי לאותם "הישגים" רח"ל...), הנה מבפנים יוכל לדאוג לכך, ולכן מתיישב על הכסא כדי להילחם מבפנים. אמנם, כיון שהקב"ה רוצה להראות בגלוי על מה מדובר — הנה כעבור כמה ימים אמרו לו שכסאו יוחלף בכסא אחר, ומיד הודיע בגלוי — ללא בושה — שאם ינתן לו כסא אחר, אזי מוותר על כל הענינים ויוצא בחוץ!

היתכן?! זה־עתה אמרת שהנך "מוסר נפש" לעשות דבר שהוא היפך ההלכה, היפך ההנהגה של י"ב חודשים רצופים — להיות בפנים, כדי להציל את דת ישראל, מנהגי ישראל, תורת ישראל ומצוות ישראל; וכאשר נותנים לך כסא אחר — הנך מוותר על ענינים אלו?! — לכאורה: כיון שעליך להציל את הדת — למאי נפק"מ לך איזה כסא, העיקר שתהי' בפנים; אפילו אם תהי' על שרפרף, לא על כסא — עליך להישאר בפנים, שהרי בזה תלויים כל ה"הישגים הדתיים"!...

ועוד ניתוסף בזה — כדי שהדבר יהי' בגלוי יותר:

כיון שבמפלגתם יש ענין של היפך השלום בין אחד לחבירו, הנה מיד יצא חבירו (זה שטוען שענין זה הוא "הישג דתי" ו"הישג צבאי" וכו') והודיע, שאע"פ שהלה אמר שיצא — אין להבהל מה"משבר", כי בודאי ימצאו עצה לזה...

כלומר: בעוד שהלה חשב שדברי חבירו ישארו בינו לבין איש שיחו — לא יכל חבירו להתאפק והלך ופרסם זאת בגלוי, ונדפס בכל העיתונים, שפב"פ אומר, שמקודם הי' מבחוץ, כי זה הי' נגד ההלכה; אח"כ נכנס בפנים, כי כדי להגן על תומ"צ באה"ק אין ברירה אחרת; כעבור יומיים אמר שיוצא בחוץ, כי הכסא אינו לפי כבודו; ומיד הודיע חבירו, מאותה מפלגה, שהממשלה לא מתחשבת בכך, כיון שיש עצה למשבר זה. וכפי שאכן נתברר שמלכתחילה לא חשב לצאת... כל זמן שלא יזרקו אותם בעל כרחם, הם לא ילכו!...

וכאן נשאלת השאלה: הרי הלה הוא מומחה בפוליטיקה, וכיצד זה עשה טעות כזו — שבמשך י"ב חדשים התאפק שלא להיכנס, ועתה, שעומדים לתת שטחים ביהודה ושומרון, יהי' בפנים, כדי שכתם זה יהי' גם על שכמו; לכאורה, פוליטיקאי מבין זאת, והי' צריך לחכות ג' ימים?!

ובכן: כששאלו אותי, עניתי, שהחשבון הוא פשוט [לא רציתי לומר זאת ברבים, כדי שלא יחשב שקלקלתי למישהו את פרנסתו]:

לאחרי שיחזירו את יהודה ושומרון — לא יכניסו אותו; לשם מה יצטרכו אותו אז?!... כל מה שצריכים אותו הרי זה רק כדי שיפסיק

להרעיש אודות יהודה ושומרון, כי, בהיותו בפנים יהי' מוכרח (כפי שהכריזו בגלוי) לסור למרות ה"משמעת" הממשלתית,

— "מושבע ועומד מהר סיני"[93] — לאו דוקא... אבל "משמעת" ממשלתית — היתכן להפר אותה, הרי ישנה "שבועת אמונים"! אבל האמת היא, שבנדו"ד אין תוקף ל"שבועת אמונים", שהרי הדין הוא[170] ששבועה לא יכולה לבטל שבועה שקדמה לה (וכן הוא להבדיל אפילו אצל גויים), ועאכו"כ כאשר השבועה הראשונה היא מהקב"ה עצמו, "מושבע ועומד מהר סיני", ולעומתה ישנו ענין שבין שני בני אדם בשר־ודם! —

ולכן, בראותו שעתה, שזקוקים לו כדי שלא ירעיש, יקבל כסא, משא"כ אם ימתין אותם ימים ספורים ויתנו את יהודה ושומרון, יתבטל ההכרח ולא יכניסו אותו, כך שישאר לגמרי בחוץ — הנה לכל הפחות עתה, חטף ונכנס!

אלא מאי, ב"פנים" גופא ישנם חילוקים: "כהן גדול", "סגן כהן", "כהן הדיוט" או "משרת" וכו'... ומובן מעצמו, שכל אחד רוצה כסא הטוב יותר — הנה על זה אמרו לו: רצונך לצעוק — לבריאות!... בנוגע לפועל — ימתינו, ובבוא הזמן יצוו ללכת, ובינתיים תהי' בפנים. אלא שבסופו של דבר לא יכל חבירו להתאפק ופרסם זאת בגלוי!

מא. שאלו אותי: אולי כדאי להפגש ולהתדבר עמו? ואמרתי, ששייך לדבר עם מישהו שיש מה לחדש לו. אבל אין מה לחדש לו ששתים כפול שתים הם ארבע, וכמו"כ אין מה לחדש לו ש"התורה זו לא תהי' מוחלפת" — הוא יודע מזה; הוא "יודע את ריבונו"... וא"כ מה כבר יחדשו לו?!

וכשהוסיפו לשאול: מה יש להפסיד מלנסות לדבר עמו? — הנה, כיון שעם יהודי צריך לדבר ע"פ נגלה... אמרתי שלכל לראש יש בזה איסור מן התורה. וכאשר הלה הזדעזע ושאל: איזה איסור מן התורה? אמרתי לו: ישנו לאו מן התורה "לפני עור לא תתן מכשול"[171], שקאי על כל העבירות, גם על העבירה של אמירת שקר — "לא תשקרו איש בעמיתו"[172], ולכן מוטב שלא לדבר עמו, כדי שלא לגרום לו לומר עוד דבר שקר!

---

170) ראה שבועות פ"ג מ"ט.

171) קדושים יט, יד.

172) שם, יא.

מדובר אודות אדם שבטבעו אינו יכול לדבר אמת במשך חצי שעה רצופה, ונמצא במעמד ומצב שמיום ליום הולך מדחי אל דחי.

ובכן: כאשר מדבר ברבים — ה"ה פטור ממענה, באומרו שאודות דבר זה אי אפשר לדבר ברבים. וכשזה לא מועיל — כיון שהדברים נדפסו בעיתון, נדפסו רשימות שלו או של חבירו וכו' — עונה: להד"ם! וכיון שצועק זאת בקול גדול, ומי יכול לגבור עליו בקולו — במילא "צדק הראשון בריבו"[173], ועאכו"כ כשנותנים גם כבוד וכסף וכו' וכו';

אמנם, כשיפגשו עמו פנים אל פנים, וישאלו אצלו קושיות כדרבונות: דברים שהוא עצמו אמר להיפך, ראש־הממשלה אמר להיפך, כל "שבעים זאבים" אומרים להיפך, כל הגנרלים אומרים להיפך; היתכן שהנך מסכים?! — אזי יהי' מוכרח לומר שקר, ולא יוכל להסתפק במילה אחת ("להד"ם" — שגם היא שקר) כפי שאומר ברבים, ונמצא שעי"ז מכשילים אותו בענין ד"לא תשקרו איש בעמיתו", ועוברים על "לפני עור לא תתן מכשול". והרי זה בפירוש באופן של הושטת כוס יין לנזיר "דקיימא בתרי עברי דנהרא" (דאי לא יהיב לי' לא מצי שקיל)[174], שהרי אם לא יפגשו עמו, יאמר שקר אחד (או שניים ושלשה) פחות!

מב. ועדיין טוענים שיכולים להיפגש עמו ולדבר אודות "עורבא[175] פרח"... ועאכו"כ לדבר בעניני תורה, שזהו דבר נפלא, ובפרט שהלה יכול לומר "צחות", וניחן בזכרון טוב וכו' — אך על זה אמרתי שיש כאן דבר נוסף:

יש סיפור תמוה בגמרא[176] בנוגע לריש לקיש (ומזה מובן גם בנוגע לעוד אמוראים כיו"ב), "דמאן דמשתעי ריש לקיש בהדי' בשוק יהבו לי' עיסקא בלא סהדי".

ולכאורה: כיון שאין אנו שייכים לגדרים אלו [שהרי אפילו בזמן הש"ס אמרו זאת רק על שנים־שלשה יחידי סגולה, או אפילו אחד] — מדוע מספרים לנו זאת, כך שהדבר נעשה חלק מתורה־הוראה?! ומזה מובן, שדוגמת זה (לא דיבור בשוק, אבל עד"ז) — שייך בכל אחד.

ובנדו"ד:

כאשר יפגשו וידברו עמו — באיזה ענין שיהי': על פרשת השבוע, על כך שהוא טועה או שמתחרט; מה שלא יהי' — הנה אח"כ "יהבו

---

173) משלי יח, יז.

174) ע"ז ו, ריש ע"ב (ובפרש"י).

175) ל' חז"ל — ביצה כא, א ובפרש"י. וש"נ.

176) יומא ט, סע"ב.

לי׳ עיסקא כו׳״, ש״ילוו״ לו ענינים של תורת משה, מצוות משה, ענינים שקשורים בפיקוח נפש ברוחניות וענינים הקשורים בפקו״נ בגשמיות, ויטען שיכולים לסמוך עליו, והא ראי׳ — שנפגש עם פלוני בן פלוני!

ואין זה רק בגדר השערה שאולי יעשה כן — כבר אירע כך לפני שנתיים ושלש וכו׳.

וכאמור לעיל (סל״ג) בנוגע למעלת ענין השלום שע״י התורה, שההקדמה לזה היא ״ה׳ עוז לעמו יתן״, שלא די שלומד ומפלפל בתורה, ואומר בה צחות וגימטריא, ויודע לומר שדבר זה כתוב בעמוד פלוני, וזהו עמוד גדול עם תוס׳ גדול או תוס׳ קטן וכו׳... אלא יש לוודא שהתורה היא ה״עוז״ שלו, ולא שה״עוז״ שלו הוא ״תורה״ וגם ״כסא״, אלא פשט הפסוק הוא ש״אין עוז אלא תורה״, ואז — כשאין עוז אחר חוץ מהתורה — ״ה׳ יברך את עמו בשלום״.

אבל לולי זאת, הנה כשנפגשים עמו אפילו לדבר בעניני תורה, הרי הוא מנצל זאת לומר שבפגישה זו אמר פלוני כך וכך, וגם כאשר הלה מכחיש זאת, אינו מתפעל מהכחשות, ועונה: להד״ם — הוא כן אמר! ואח״כ כיון שיש לו עיתונים וקוראים, מדפיסים זאת, וחסל (״פאַרפאַלן״): נדפס שחור על גבי לבן — סימן שזה אמת, והא ראי׳, שנדפס בעיתון!...

והרי אף אחד לא יוכל להכחיש את קיומה של הפגישה, שהרי היו עדים, ועאכו״כ כשהפגישה (אם בישיבה בירושלים או במקום אחר וכו׳) היתה בפומבי ובמעמד כו״כ עשיריות מישראל.

ומובן מה תהי׳ המסקנא מזה בנוגע להיפך קידוש השם — אפילו אצל זקנים, ועאכו״כ בנוגע לנוער שעומדים בתקופת החינוך בעניני דת, ועאכו״כ גם בתקופת החינוך בפשטות, מצד הגיל.

מג. והוסיפו לשאול: היתכן — הרי כבר נפגשו עמו פעם אחת, ועד״ז נפגשו עם פב״פ שירוד וגרוע הימנו וכו׳ (אם כי אינני יודע מי יכול למדוד זאת...).

ובכן: מה שטענו שכבר נפגשו עמו — הנה המענה על זה בדברי הגמרא[177] ״מי שאכל שום וריחו נודף יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף״?!... מה שכבר נעשה בעבר, הרי זה דבר אבוד, כיון שאין בעלות על העבר, אבל אין זה טעם שבגלל זה ״יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף״.

---

177) ברכות נא, רע״א. שבת לא, ב.

ומה שטענו שנפגשו עם מי שירוד וגרוע ממנו — הנה המענה על זה ע"פ סיפור הגמרא[178] "אמר לה ינאי מלכא לדביתי' (שלומציון המלכה) אל תתיראי .. אלא מן הצבועין כו'":

רצונך להפגש עם מי שהוא מנגד — אין בזה אחריות; הוא לא מתבייש לצעוק לכתוב ולהדפיס שהוא מנגד, ובדרך הטבע גם מחר יאמר כך (או ש"בשעתא חדא וברגעא חדא" יחזור בתשובה מן הקצה אל הקצה);

ממי צריך להתיירא — מספרת הגמרא שצוה לה ינאי — "מן הצבועין": הוא מתהלך ומכריז שהציל ופעל כמה ענינים שהם "הישג דתי"... ועל כל הענינים שטוענים נגדו — אומר "להד"ם"... וטוען שלא חסר מאומה ("ניט שייכות צו זאָגן"), ועד שתיכף יאמר שזו לא רק "אתחלתא דגאולה", אלא הגאולה עצמה!...

הוא התפאר ואמר בכל התוקף (של כסאו) שירושלים תחת רשותו וממשלתו היא "ירושלים השלימה", "עיר שחוברה לה יחדיו"[179], שמראה דוגמא לאפשרות של "דו קיום" וחיים בשלום בין הערבים ליהודים, ומזה צריכים ללמוד בכל העולם כולו איך יהודים וגויים יכולים לחיות בשלום[180] — בידעו בשעת מעשה את מעמד ומצב רוח הערבים שם בנוגע ליהודים, ובידעו שבמהלך שש־שבע שנים יש בירושלים העתיקה רק 175־170 משפחות של יהודים, ואף גם זאת — רק לאחר שהצעירים [לא הוא ולא "מלחכי פינכתו"] הצליחו להסתנן ולרוץ פנימה ולפרוץ דלתות!... ואילו הערבים שם, לא רק שלא התמעטו, אלא התרבו, כיון שניתוספו אלו שנולדו במשך זמן זה — כפי שהתפאר שהערבים "עומדים בתור" לקבל את הכסף שמקבלים כמשפחות מרובות ילדים וכו'!

הכל יודעים ש"מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל"[181] וכו' וכו', כך שצריך לעזור להם; אבל אין לך מה להתפאר בכך! כשלא מכניסים יהודים לירושלים העתיקה — אין מה להתפאר בכך; אם אין לך ברירה — שתוק לכל־הפחות!

ואעפ"כ יצא בפומבי והכריז בכל העולם כולו שירושלים הראתה דוגמא כו', ואין פוצה פה ומצפצף!

זה הי' אמנם לפני שלש שנים, אבל הדברים נדפסו כו', וכיון

178) סוטה כב, ב.
179) תהלים קכב, ג.
180) ראה גם תו"מ חפ"א ע' 323. וש"נ.
181) גיטין סא, א.

שהדבר עבר באופן ״חלק״, נמשכו מפעם אל פעם כל הענינים שלאח״ז, ועד למצב האמור לעיל שבכל הזדמנות שנפגשים עמו (באיזו מסיבה שתהי׳), מכשילים אותו באמירת היפך האמת ברבים, ואם כך הוא ברבים (שאז צריך להתחשב עכ״פ באופן הדיבור), עאכו״כ כשנפגשים בחדר לפנים מחדר — כידוע לכל אלו שנפגשו עמו, ואני בתוכם, איך הוא אופן הדיבור וכו׳.

כבר לא מדובר על זה שאין תועלת בדבר — לא בנוגע אליו, ולא בנוגע לאחרים וכו׳ — כפי שראו זאת בעבר (כך שלא צריך לחשוב ע״ד העתיד בתור השערה), אלא שנוסף לכך בא האמור לעיל שיש בזה האיסור מן התורה ש״לפני עור לא תתן מכשול״, וכן הענין שבגלל שנפגש ודיבר עם פלוני (כפי שמכריז ועושה מזה פרסום הכי גדול באופן דהולך ומוסיף) ״יהבו לי׳ עיסקא כו׳״, לסמוך עליו בענינים הקשורים עם היפך קידוש השם.

מד. בעת מלחמת העולם השני׳ (ל״ע) אירע שכמה מתלמידי כ״ק מו״ח אדמו״ר, שהיו מנותקים ממנו, הוצרכו לברוח מהגרמנים הנאצים ימ״ש, והגיעו לפרשת דרכים, ולא ידעו אם לברוח לכיוון זה או אחר, ואז לא הי׳ שייך לשאול אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר, שהי׳ אז מעבר לים או בריגא, כך, שבשום אופן לא היתה אפשרות ליצור קשר. שאלתי אותם: מה עשו? וענו לי, שיצאו ושאלו אצל שונא מה צריך לעשות, ואח״כ עשו להיפך! כיון ששונא אומר כך — זו ההוכחה הכי טובה שצריך לעשות להיפך[182].

ובנדו״ד: כשבא מישהו שגרם חורבן בשלימות התורה, בשלימות העם ובשלימות הארץ, ועוד ידו נטוי׳, ומתעקש שרוצה להיפגש, לדבר ולכתוב וכו׳ — הרי זה גופא הוכחה שצריך לעשות להיפך; לא צריך עוד לברר ולחקור בזה!

מה. אמנם, צריך לדעת שישנו הענין ד״ברבים היו עמדי״, היינו, שאלו שדובר אודותם אינם אלא יחידים, ואין להם את הרבים, כיון שגם אנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד!

ישנו אמנם ״אבשלום״, שאין דומה לו (״ניט שייכות צו זאָגן״)[183], שערו יפה, ויודע ללמוד, וצבא שלם הולך עמו, כאילו להגן עליו ולהלחם בדוד, ודוד אכן ברח לפי שעה (כמסופר בפשטות בתנ״ך[139]); אבל

---

182) ראה גם שיחת י״ט כסלו תשל״ב סוסמ״ד (תו״מ חס״ו ע׳ 318). וש״נ.

183) ראה שמואל־ב יד, כה־כו ובהנ״ל.

אעפ"כ, אומרת תורת אמת, שאנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד.

גם הם יודעים שירושלים שייכת לדוד, "קרית חנה דוד"[184], ואף אחד לא בעה"ב עלי', ורצונו של דוד שתהי' ירושלים השלימה, ותהי' תורה שלימה;

והם יודעים שדוד מלך ישראל הוא "נעים זמירות ישראל"[185], שלאחרי כל עניני גדלות שלו, עסק באמירת תהלים כפשוטו (שהרי אין ענין יוצא מידי פשוטו), שזהו"ע של "שירות ותשבחות" (כדברי הגמרא בברכות[186]), וביקש שאמירת תהלים תהי' "כנגעים ואהלות"[187], שתוכנה של בקשה זו [דלכאורה למה צריך לבקש שאמירת תהלים תהי' "כנגעים ואהלות" — הרי יכולים ללמוד נגעים ואהלות], שתהי' החביבות דנגעים ואהלות, ומי שחביבים עליו נגעים ואהלות יאמר גם תהלים,

— ובמילא, כשבא מישהו וגורם שלא יאמרו או ימעטו באמירת תהלים, וימעטו בהתלהבות שיש לבנ"י בכל הקשור לתורת ה' ומצוות ה', שקשורים עם שלימות בנ"י ושלימות ארץ ישראל, הרי זו גופא הוכחה אודות מי מדובר... —

ולכן מתפללים לנצחונו של דוד.

הם נמצאים אמנם בצבא אבשלום, וטעם הדבר — מובן בפשטות (כפי שיענה בן חמש למקרא, כשמתחיל כבר ללמוד ספר שופטים, ואח"כ שמואל א' ושמואל ב', ששם מסופר הדבר באריכות), דכיון שנמצאו תחת ממשלתו, וקיבלו ממנו פרנסה, לכן היו מגוייסים לצבאו של אבשלום, ולא הי' בהם התוקף להתייצב נגדו; אבל כשהיו "מתפללין" — היו מבקשים מהקב"ה על נצחונו של דוד מלך ישראל!

וענין זה אינו מסיפורי התורה בלבד — וכמאמר הרגצ'ובי[188] שבתורה אין סיפורים [כן איתא בזהר[189] (אבל בביטוי חריף הרבה יותר) בנוגע למי שאומר שענין בתורה הוא סיפור בלבד]; כיון שהדבר נאמר בתורה — בין אם זו הלכה, אגדה, סיפור, או אפילו ענין שנאמר עליו בגמרא ש"בדותא היא"[190] — הרי זה חלק בתורה, ו"חלק בתורה" פירושו — שיכולים ללמוד מזה בנוגע למעשה. אלא שכללי הלימוד אינם שוים:

---

184) ישעי' כט, א.
185) שמואל־ב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחלתה).
186) ג, ב. ז, ב.
187) מדרש תהלים בתחלתו. יל"ש שם רמז תריג. תרעח.
188) ראה גם לעיל ע' 203. וש"נ.
189) ח"ג קנב, א.
190) שבת כז, סע"א. ועוד. וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רסו.

ישנם כללים של הלכות ממונות, כללי הלכות טומאה, כללי הלכות איסור והיתר, ונוסף לזה ישנם כללי אגדה — אבל כולם עניני הוראה, כך, שגם סיפור בתורה נעשה ענין של הוראה. ועד"ז בנוגע לסיפור הנ"ל.

מו. ויה"ר שבשעתא חדא וברגעא חדא יהי' הענין ד"פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי"[10] בנוגע לכל אחד מישראל,

ובאופן שהקב"ה לא יקפיד על סדר הדברים, אם תחילה יהי' הענין ד"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", או שתחילה יהי' הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"[12]; יהי' הסדר איך שיהי', ובלבד שנצא מהגלות של חושך כפול ומכופל שאין למטה הימנו בדרגת החושך,

ויקויים היעוד[191] "קץ שם לחושך", "ומיד הן נגאלין"[192] — התחלת הגאולה, ותיכף ומיד — גאולה האמיתית והשלימה, ע"י דוד מלכא משיחא, ובקרוב ממש.

* * *

מז. נזכר לעיל (סל"ב) מ"ש רבינו הזקן בסיום התניא [כפי שהוא בדפוס עתה — בסוף קונטרס אחרון שבסוף אגרת הקודש, שניתוסף ע"י הרבנים בני הגאון המחבר כחלק רביעי (שבאופן כזה נחלק ספר התניא ע"י רבינו נשיא דורנו בשיעורי השנה)] שיש "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה, ובכל עיר ועיר ("בכל מנין ומנין"), לחלק המסכתות כו'", ולכן רגיל גם לערוך בי"ט כסלו סיום (או התחלה, או שניהם) על מסכתא וכיו"ב, כפי שכבר נערכו סיומים על כמה מסכתות.

וע"פ האמור לעיל (סי"ח) שרבינו הזקן מדגיש באגרת הקודש בקשר לי"ט כסלו את ענין השלום ("כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי לשלום ואסיים בשלום מה' שלום") — הרי זה קשור עם הסיום של ששה סדרי משנה בענין השלום: "אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[143] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

וענין זה קשור גם עם סיום הש"ס בגמרא, במסכתא נדה: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר[193] הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות":

---

191) איוב כח, ג.

192) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

193) חבקוק ג, ו.

כיון שבסיום המשנה נאמר ״כלי מחזיק ברכה״ סתם — הרי זה קאי על כל ברכה איזו שתהי׳, הן בעולם הזה והן בעולם הבא.

וכיון שבעולם הבא לא שייך ענין של מלחמה, לא צריך להדגיש את ענין השלום, ולכן הסיום הוא בענין של תורה — ״כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו״, היינו, שנעשה שם בעה״ב כו׳.

אך גם ענין התורה קשור עם ענין השלום — כמודגש בסיום המסכתא הראשונה בש״ס שהיא מסכתא ברכות:

ובהקדם המדובר פעם בארוכה[194] בנוגע לסדר של ששה סדרי משנה, שישנו הסדר שלפנינו (לפי הסימן בתקו״ז[195]): ״זמ״ן נק״ט״, שמתחיל בסדר זרעים ומסיים בסדר טהרות, וישנו גם הסימן ״נז״ם קט״ן״[196], שמתחיל בסדר נשים ומסיים בסדר נזיקין — שלפי שני הסדרים נראה שהמסכתא הראשונה היא מסכתא ברכות, כמובן מביאור הריא״ז [מר׳ ישעי׳ די טראני] שכבר נדפס במהדורות הש״ס[197]: ״ראשית חכמה יראת ה׳[198] (היינו שה״ראשית״ של תושבע״פ שזהו עיקר ענין החכמה הו״ע ״יראת ה׳״), על כן הי׳ סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב״ה וכו׳״.

ובכן: הסיום של המסכתא שהיא ה״פתיחה״ וה״ראשית״ לכל הששה סדרים — הוא: ״תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכו׳״ (כפי שמביא על זה כו״כ פסוקים), שבזה מודגשת השייכות של לימוד התורה (ענינם של תלמידי חכמים) עם ענין השלום.

והחיבור והשייכות של שני הסיומים: סיום מסכתא ברכות במאמר ״תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם״, וסיום ששה סדרי משנה במאמר ״לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום״ — שלכאורה לא נזכר בו ענין התורה בגלוי, ורק מרומז בהבאת חצי פסוק הראשון ״ה׳ עוז לעמו יתן״, כיון ש״אין עוז אלא תורה״[149] — מקושר ומבואר ע״פ סיום הלכות חנוכה ברמב״ם, שמביא בתור פס״ד את מאמר הספרי[147] ״שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר[146] דרכי׳ דרכי נועם וכל

---

194) ראה גם שיחת י״ט כסלו תשל״ד סמ״ה ובהערה 214 (תו״מ חע״ד ע׳ 298). שם חפ״א ע׳ 283. וש״נ.

195) בהקדמה — ה, א.

196) ראה הנסמן בלקו״ש חי״א ע׳ 56 הערה 13.

197) פסקי ריא״ז לברכות בתחלתם (הועתק גם בהגהה בשלטי הגבורים על הרי״ף לברכות בתחלתו, ובהקדמת פיהמ״ש להרמב״ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קרוב לסופה) ובריש מס׳ ברכות.

198) תהלים קיא, יו״ד.

נתיבותי׳ שלום״, שכיון שצ״ל ענין השלום שהוא ״כלי מחזיק ברכה״, הנה זוהי אכן כוונת התורה, ש״ניתנה לעשות שלום בעולם״[199].

מח. והנה, ענין זה מביא הרמב״ם בהלכות חנוכה[200] בנוגע לדין ד״הי׳ לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו״, ובהמשך לזה מסיים: ״גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכי׳ דרכי נועם וכל נתיבותי׳ שלום״.

וצריך להבין[201]:

א) הדין ד״נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם״ — שייך להלכות שבת[202], ולמה קבעו הרמב״ם[203] בהלכות חנוכה ולא בהלכות שבת?

ב) הענין ד״לעשות שלום בין איש לאשתו״ — הובא בכ״מ בש״ס ומדרש[204] בנוגע להתיר אשה לבעלה, שזהו ענין שנוגע לקיום חיי משפחה וכו׳[205] (שבשביל זה ״השם נמחק״). ולכאורה: מהי שייכותו

---

199) ראה גם מענה על התוועדות זו (אג״ק חל״א ריש ע׳ מד).

200) המשך השיחה — הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א, ונדפס (בשילוב עם המשך הביאור בשיחות ש״פ וישב וש״פ מקץ) בלקו״ש חט״ו ע׳ 372 ואילך. במהדורא זו באה — באופן יוצא מן הכלל — הנחה בלתי מוגה, כפי שנערכה ע״פ סרט ההקלטה (בשילוב כמה פרטים משיחות ש״פ וישב וש״פ מקץ), עכ״פ בתור משנה ראשונה, שלא זזה ממקומה.

201) בפרטי השאלות דלקמן — ראה לקו״ש שם ס״א־ג. וש״נ. וראה גם שיחת י״ט כסלו דאשתקד סל״ב (תו״מ חע״ח ס״ע 333 ואילך).

202) לא מיבעי הדין ד״נר ביתו וקידוש היום״, ששייך רק לשבת, אלא גם הדין ד״נר ביתו ונר חנוכה״ — שמורה התוקף והעילוי שבנרות שבת, עד כדי כך, שאע״פ שבנר חנוכה ישנו הענין ד״פרסומי ניסא״ (שבת כג, ב), מ״מ, ״נר ביתו קודם משום שלום ביתו״.

203) ועד״ז רבינו הזקן, שכתב השו״ע שלו* ע״פ כללי הרמב״ם וסגנונו (ראה גם תו״מ שם ע׳ 65. וש״נ) — אע״פ שספר הרמב״ם הוא רק פסקי הלכות (ללא טעמים), ואילו אדה״ז כותב גם טעמי ההלכות (עכ״פ בקיצור), כמ״ש הרבנים בני הגאון המחבר בהקדמה לשו״ע.

ולהעיר, שבנוגע לרבינו הזקן גדולה יותר הקושיא למה לא כתב דין זה בהלכות שבת, כיון שבפועל לא נמצאו הלכות חנוכה בשו״ע שלו (וגם אם רצה לכותבן, ויתכן שכתבן אלא שלא הגיעו אלינו (כמו ריבוי כתבים שנשרפו כו׳), הרי זה בהשגחה פרטית כו׳, וכיון שבודאי ידע שסוכ״ס לא יגיעו אלינו, הי׳ צריך לכתוב דין זה בהלכות שבת).

204) שם קטז, א. וש״נ. במדב״ר פ״ט, לו.

205) ועד״ז בנוגע לענין של הצלת העולם מסכנה — כפי שמצינו במסכת מכות (יא, א. וש״נ) ״בשעה שכרה דוד שיתין, קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא, אמר, מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתי׳ .. אמר (אחיתופל) ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לכל העולם כולו לא כל שכן״.

---

*) ע״פ ציווי הרב המגיד, שי״ט כסלו הוא יום ההילולא שלו.

ל"שלום ביתו" שע"י "נר ביתו", שאינו אלא לשמירה "שלא יכשל בעץ או באבן"[206], שלכאורה אינו בערך ללמדו מהענין ד"לעשות שלום בין איש לאשתו"?

ג) למה מוסיף הרמב"ם עוד ענין[207] — "גדול השלום שכל התורה ניתנה וכו'"?

מט. וישנו עוד דיוק ברמב"ם (שלא כולם מתעכבים על דיוקים כיו"ב) — דבר פלא[208]:

דרכו של הרמב"ם בחלוקת ההלכות — שכל ענין יש לו "הלכה" בפני עצמו: "הלכות שבת", "הלכות שביתת עשור" (יוהכ"פ), "הלכות שביתת יום טוב" וכו'; ואילו בנוגע לחנוכה ופורים — סידר הרמב"ם "הלכות מגילה וחנוכה" ביחד, ועד שב' הפרקים דהלכות חנוכה לא נקראים פרק א' ופרק ב', כי אם פרק ג' ופרק ד' — בהמשך לפרק א' ופרק ב' בהלכות מגילה!

הן אמת שיש ביניהם דבר משותף, כמ"ש הרמב"ם בהקדמה: "הלכות מגילה וחנוכה יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרים", אבל אעפ"כ, האם בגלל ששניהם מצוות מדברי סופרים, צריכים להכתב ולהלמד ב"הלכה" אחת? — לאו דוקא! וכמו שיש כמה ענינים שמשתווים בכך שהם מצוות עשה מן התורה, ואעפ"כ נחלקת בספר הרמב"ם כל מצוה ל"הלכה" בפני עצמה.

וביותר יוקשה — שהרי הרמב"ם מחלק "הלכות שבת" לחוד ו"הלכות עירובין" לחוד, אע"פ שהענין דעירובין הוא פרט בשבת!

נ. וע"פ המדובר כמ"פ[208] שצריך לקשר תחילתה לסופה וסופה לתחילתה — יש למצוא גם קישור בין סיום הלכות חנוכה לתחילת הלכות מגילה, וכן בספר זמנים, הקישור בין התחלתו בהלכות שבת וסיומו בהלכות חנוכה, כמודגש בכך שסיום הלכות חנוכה[209] הוא בדין

---

206) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ. — שזוהי דוגמא לענין היותר גרוע ששולל נר שבת, אבל מובן ש"שלום ביתו" כולל ענינים נוספים, כמו "שבני ביתו מצטערין לישב בחושך" (שבת כג, ב ובפרש"י), וכיו"ב בכל המצטרך להם, ובלשון הכתוב בפרשת השבוע (וישב לז, יד): "לך נא ראה את שלום אחיך", שבודאי אין הכוונה בזה לשלול "שלא יכשל בעץ או באבן", שהרי ישנו אור היום כו', אלא הכוונה לדרישת שלומם בנוגע לכל ענייניהם כו'.

207) ששייך להלכות דעות, ולא להלכות חנוכה.

208) ראה גם תו"מ חע"ט ע' 66 ואילך. וש"נ.

209) ראה גם תו"מ שם ריש ע' 66. וש"נ. לקמן הערה 227. שוה"ג להערה 230.

ששייך לשבת[210]: ״הי׳ לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום״.

ומודגש ביותר בקביעות שנה זו — שבשמונת ימי חנוכה יש שתי שבתות[211], כך, שהדין ד״נר ביתו ונר חנוכה .. נר ביתו קודם״ נוגע[212] ב׳ פעמים, הן בהתחלת ימי חנוכה[213] והן בסיומם[214].

וענין נוסף בקביעות שנה זו — שי״ט כסלו חל ביום ראשון בשבוע שיום השבת שלו (שבו נעשית השלימות של כל ששת ימי השבוע באופן ד״ויכולו השמים והארץ וכל צבאם״[215]) הוא היום הראשון של חנוכה. ובפרט ע״פ מ״ש הרמב״ן בפי׳ מ״ש[216] ״זכור את יום השבת לקדשו״, ש״מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת, שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטוינו בו לזכרו תמיד בכל יום״, שעפ״ז נמצא שהפעם הראשונה שמזכירים שבת חנוכה הראשון בשנה זו הוא ביום י״ט כסלו שחל ביום הראשון בשבוע.

נא. וכללות הנקודה בזה — עכ״פ בקיצור:

בתורה ומצוות יש בכללות שני ענינים: ישנו הענין שמוסיפים ו״מעלין בקודש״[1], או שעושים מדבר הרשות — קודש; וישנו גם הענין שפועלים בדבר ההפכי — ש״זדונות נעשו לו כזכיות״[217].

---

210) ויש להוסיף בהשייכות דחנוכה לשבת — שבחנוכה הי׳ נצחון המלחמה בכ״ד כסלו, והמנוחה ביום כ״ה כסלו (ולא כמו בפסח שהי׳ באופן דנגוף למצרים ורפוא לישראל בבת אחת (ראה לקו״ת צו טז, א ואילך)), והיינו, שענין המנוחה הי׳ ביום בפני עצמו; וזוהי השייכות לשבת שענינו ״יום מנוחה״.

211) שזהו האופן היותר נעלה בשייכות דשבת לחנוכה — שכן, להיותו שמונה ימים, מוכרח להיות שבת א׳ ביניהם (שהרי אי אפשר שיהיו שבעה ימים ועאכו״כ שמונה ימים ללא שבת), אך יכול להיות גם ב׳ שבתות (אבל לא ג׳ שבתות).

212) ומובן, שהעדיפות דנר שבת שהוא לעילא מענין נר חנוכה היא לא רק בשעה שאינו יכול לקיים שניהם אלא א׳ מהם, אלא גם בשעה שמקיים שניהם יש מעלה בנר שבת שאין בנר חנוכה.

213) ביום ראשון של חנוכה, שבו הי׳ עיקר הנס שמצאו פך השמן שהדליקו ממנו שמונה ימים (ראה מאירי שבת כא, ב), שלכן כולל את כל ימי חנוכה, כמבואר בשערי אורה (שער החנוכה ד״ה בכ״ה בכסלו פמ״ב).

214) ולהעיר מהפלוגתא דב״ש וב״ה: ״בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך״ (שבת שם) — שעפ״ז יש בב׳ השבתות ב׳ הענינים ד״מדליק אחת״ ו״מדליק שמונה״.

215) בראשית ב, א. וראה לקו״ת בהר מא, א. ובכ״מ.

216) יתרו כ, ח.

217) יומא פו, ב.

ובפרטיות יותר:

יש אופן ש"זכיות" ו"זדונות" הם שני ענינים בפני עצמם; את ה"זכיות" — מקיימים באופן ד"עשה טוב"[218], והרי הענין ד"עשה טוב" אינו יכול להיות באופן של "מצוה הבאה בעבירה"[219], אלא צ"ל דוקא דבר הרשות (ולא דבר המנגד), שממנו עושים ענין של קדושה; ואילו את ה"זדונות" — דוחים באופן ד"סור מרע"[218], שזהו ענין מצוות לא תעשה, כמו "כל חלב וכל דם לא תאכלו"[220], שדוחה דבר המנגד שלא יכנס בגבול ישראל.

אך יש גם אופן שמבררים גם את הזדונות, באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות" (כפי שדובר בארוכה בהתוועדויות של חודש תשרי[221]).

ובדוגמא שמצינו במלחמה וממשלה ומלוכה כפשוטה של מלך בשר־ודם — שעד"ז הוא גם בנוגע למלוכה של מלך מלכי המלכים הקב"ה שע"י ענין המצוות, ציווי המלך, "אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו" — שיש ב' אופני הנהגות: כיבוש מדינה הסמוכה לו, שזוהי העבודה בעניני הרשות לעשותם עניני קדושה, וכיבוש מדינה רחוקה, שזוהי העבודה לפעול בדבר ההפכי, באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות".

נב. וזהו גם החילוק בין נר שבת ונר חנוכה[222]:

ענינו של נר חנוכה — פרסום הנס, ובלשון הרמב"ם[223]: "להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא־ל והודי' לו על הנסים שעשה לנו", שזהו ענין של הוספה בקדושה גופא — שהרי מדובר אודות שמן טהור (מדינה קרובה), אלא ש"לא הי' בו אלא להדליק יום אחד", ואז "נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"[224], והיינו, שתמורת זה שהקדושה תאיר יום אחד — האירה שמונה ימים.

ואילו ענינו של נר שבת — "שלא יכשל בעץ או באבן", והיינו, שאילו היו העץ או האבן באופן שלא יכול להיות מהם כשלון, אזי לא הי' צורך בנר שבת, ורק בגלל שישנם עץ או אבן שיהודי יכול להכשל בהם, הנה כדי לשלול זאת (ובפרט ביום השבת שאז צ"ל "וקראת לשבת

---

218) תהלים לד, טו. לז, כז.
219) ברכות מז, ב. וש"נ.
220) ויקרא ג, יז.
221) ראה שיחות וא"ו תשרי ס"ב; ש"פ האזינו ס"ז; יום שמח"ת סמ"ו — שנה זו (לעיל ע' 32; ס"ע 80; ע' 200). וש"נ.
222) ראה גם מכתב עש"ק וחנוכה, כד כסלו שנה זו (אג"ק חל"א ע' נה ואילך).
223) הל' חנוכה פ"ד הי"ב.
224) שבת כא, ב.

עונג"[225], וצ"ל ענין המנוחה באופן ש"כל מלאכתך עשוי'"[226]) — מדליקים נר שבת, שפועל שהעץ או האבן לא יהיו ענין של כשלון, אלא אדרבה: שינוצלו עבור ענינים טובים.

ונמצא שענינו של נר שבת הוא הפיכת ענין בלתי רצוי (מדינה רחוקה)[227] — שהרי רק בגלל שיש עץ ואבן שיכולים להכשל בהם, נעשה ציווי להדליק נר שיאיר בבית, ועי"ז הנה לא זו בלבד שנשללת האפשרות שיכשל בעץ או באבן, אלא עוד זאת, שניתוסף גם בענין של עונג שבת, שהרי אע"פ שעיקר הטעם דהדלקת נר שבת הוא "משום שלום בית, שלא יכשל בעץ או באבן", הרי זה גם "בכלל עונג סעודת הלילה, שכשאוכלה בלא נר, אין לו עונג ממנה כל כך"[228]; אבל ענין זה ניתוסף דוקא בגלל הצורך לשלול הכשלון בעץ או באבן.

נג. והנה, בדרך כלל צ"ל הן נר שבת והן נר חנוכה, והיינו שצריך לכבוש הן מדינות רחוקות והן מדינות קרובות; אבל יכול להיות מעמד ומצב שאי אפשר לפעול בשני הענינים בבת אחת, ואז נשאלת השאלה מי מהם קודם.

וע"ד שמצינו בגמרא במסכת מגילה[229] ב' דעות בנוגע להנהגת המלך, אם צריך לקרב תחילה את המדינות הרחוקות (כי בנוגע למדינות הקרובות שבסמיכות אליו — אף פעם לא יהי' מאוחר), או שצריך לקרב תחילה את המדינות הסמוכות אליו.

---

225) ישעי' נח, יג.

226) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.

227) וכמו בכללות ענין השבת, שרוב הלכות שבת הם בסוג דמצוות לא תעשה (שלילה) — ל"ט מלאכות האסורות בשבת, אף שיש בו גם הענין החיובי דשביתה ומנוחה; משא"כ חנוכה, שעיקרו הענין החיובי דזכרון הנס, אף שיש בו גם שלילת ענין הפכי, שזהו"ע נצחון המלחמה.

ולהעיר, שבזה מודגשת ההתכללות של שבת וחנוכה (שבהתחלת וסיום ספר זמנים ברמב"ם, כנ"ל ס"נ) — שבשניהם יש הן ענין חיובי והן ענין שלילי.

והשייכות שביניהם מודגשת גם בכך שכל הסוגיא ד"מאי חנוכה" (שבת שם) היא במסכת שבת (ראה גם שיחת י"ט כסלו שבהערה 201. וש"נ), אף שבאה לכאורה רק אגב המדובר במשנת "במה מדליקין" (שם כ, ב) אודות פתילות ושמנים שמדליקין בהן בשבת, ולא בהמשך למשנה שבה נזכר בפירוש נר חנוכה — בסדר נזיקין (ב"ק סב, ב): "גמל שהי' טעון פשתן .. בנר חנוכה פטור".

228) שו"ע אדה"ז שם סרס"ג ס"ב. וראה לקו"ש שם (ס"ד ובהערות).

229) יב, א (ושם — בנוגע לאחשורוש: "רב ושמואל, חד אמר מלך פיקח הי', וחד אמר מלך טיפש הי'. מאן דאמר מלך פיקח הי', שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא, דבני מאתי' כל אימת דבעי מפייס להו. ומאן דאמר טיפש הי', דאיבעי לי' לקרובי בני מאתי' ברישא, דאי מרדו בי' הנך, הני הוו קיימי בהדי'").

וכמו בנוגע לפורים — כך גם יכולים להיות ב' הדעות בנוגע לחנוכה, כאשר "הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה" (ואינו יכול לעשות שניהם, כיון שאין לו אלא פרוטה אחת[230]) — אם יש להקדים נר שבת "שלא יכשל בעץ או באבן", שזהו בדוגמת מדינה רחוקה, או שיש להקדים נר חנוכה, שענינו פירסומי ניסא, שבקדושה גופא מאיר אור של יום אחד במשך שמונה ימים, שזהו בדוגמת מדינה קרובה.

נד. והדין הוא — ש"נר ביתו קודם משום שלום ביתו", היינו, ששלילת הענין ההפכי (שלא יכשל בעץ או באבן) קודם לתוספת אור הקדושה (פירסומי ניסא).

ומביא הרמב"ם ראי' ששלילת דבר הפכי קודמת לתוספת קדושה בעולם (כשיש סתירה ביניהם) — "שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו":

מחד גיסא, ישנו ענין של שלילת ההיפך — כמו הענין דסוטה, שהיתה אצלה הנהגה שלא כדבעי, והי' ענין של קינוי וסתירה כו', ואעפ"כ, גם במצב כזה צריך "לעשות שלום בין איש לאשתו",

ולא עוד אלא שדוקא עי"ז יתוסף עילוי גדול יותר — "ונקתה ונזרעה זרע"[231], כדברי הגמרא[232] "שאם היתה עקרה נפקדת [וכפי שאמרה חנה לפני הקב"ה: "אם ראה תראה"[233], "אם ראה, מוטב, ואם לאו, תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי

---

230) כלשון הרמב"ם (הי"ג) "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת* ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה", שבפשטות קאי גם על (מ"ש בהי"ד לענין) "נר ביתו ונר חנוכה" — שמשמעות דיוק הלשון "שאין לו אלא פרוטה אחת" (ולא כלשון הטור (או"ח סרס"ג. סתרע"ח) "שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת") היא, שהקדימה דנר ביתו לנר חנוכה היא רק כשיכול לקנות נר אחד בלבד (כיון שיש לו רק פרוטה אחת, שזוהי הכמות הכי קטנה שבממון, כמובן מזה שפחות משוה פרוטה אין בו גדר של גזילה (ראה אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גזל בתחלתו (ע' תנד ואילך). וש"נ). וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 54. וש"נ), אבל אם יכול לקנות שני נרות, צריך להדליק השני לנר חנוכה (אף שיש סברא להשתמש בשניהם להדלקת נר שבת — "אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור" (ועד"ז כשיכול לקנות עוד כמה נרות — שהרי "יש נוהגין להדליק לעולם ז' נרות .. עשרה כו'" (שו"ע אדה"ז שם רסרס"ג. וש"נ)), כדי לקיים מצות הדלקת נר שבת בשלימות והידור).

*) ובזה מרומז גם הקשר עם התחלת ספר זמנים: "שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה" — שמתחיל במצות עשה שהיא מצוה **אחת** (ולא ב"לא תעשה", "שנאמר לא תעשה כל מלאכה", שיש בה הריבוי דל"ט מלאכות, שהרי "הבערה לחלק יצאת", ללמד שחייבים על כל מלאכה מל"ט המלאכות בפני עצמה (שבת ע, א)), ומסיים ב"פרוטה **אחת**".

231) נשא ה, כח.

232) ברכות לא, ב. וש"נ.

233) שמואל־א א, יא.

סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע״] .. אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח כו׳״ (כמו בנר ביתו, שלא זו בלבד שעי״ז לא יכשל בעץ או באבן, אלא עוד זאת, שניתוסף תענוג מיוחד במאכל ומשקה (כנ״ל סנ״ב)).

ומאידך גיסא, ישנו ענין של המשכת קדושה בעולם — שאין לך קדושה גדולה יותר משמו של הקב״ה (שעל זה אמרו רז״ל[234] ״הלך הקב״ה מהלך חמש מאות שנה לקנות לו שם״), והקשר של שמו ית׳ עם העולם הוא עי״ז שכותבים אותו בדיו גשמי על קלף גשמי, שנעשה דבר קדוש ביותר.

ובנוגע לב׳ ענינים אלו — הנה ״השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו״, היינו, שהענין של שלילת ההיפך (כיבוש מדינה רחוקה) קודם להמשכת קדושה בעולם (כיבוש מדינה קרובה).

ומזה מובן גם בנוגע להקדמת נר ביתו משום שלום ביתו — במכ״ש וק״ו מזה שהקב״ה אומר ״ימחה שמי על המים״:

הקב״ה הי׳ יכול לכאורה למצוא כמה דרכים כו׳, ואעפ״כ בחר לא רק שלא יעסקו בקדושת השם ולא יכתבו את שמו (שדוגמתו בנדו״ד — שלא להדליק נר חנוכה), אלא יתירה מזה, שיכתבו את שמו, ולא סתם אחד משבעה שמות שאינם נמחקים[235], אלא דוקא שם הוי׳, ויותר מפעם אחת (״אות באות ומלה במלה״[236] כפי שנכתב בתורה), ולאח״ז ימחה שמו של הקב״ה, כדי ״לעשות שלום בין איש לאשתו״!

נה. אמנם, הן אמת שהדין הוא ש״השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו״, ומזה יכולים ללמוד ש״נר ביתו קודם משום שלום ביתו״, אבל עדיין צריך להבין מהו טעם הדבר, שהרי לא מחוייבים לומר על כל דין שזהו גזירת הכתוב.

ועל זה ממשיך הרמב״ם, שאין זו גזירת הכתוב, אלא יש טעם לדבר — לפי ש״גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם״:

בנוגע לכללות הענין והמושג של ״שלום״ — הנה כאשר יש רק דבר אחד, שאז אין אפשריות לענין של מחלוקת כו׳, אזי לא שייך ענין השלום; דוקא בשעה שיש שני דברים, שאז יכולה להיות ביניהם מחלוקת ועד למלחמה (״מקרב לי״), אזי שייך ויש צורך ״לעשות שלום״.

---

234) קה״ר פ״ז, א (ב). מדרש שמואל פכ״ג.

235) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ר ה״ב.

236) שם הל׳ סוטה פ״ג ה״ח.

ועל זה אמרו "גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" — שאע"פ שהתורה מצד עצמה אינה שייכת לעולם, כמארז"ל[237] "אלפיים שנה קדמה תורה לעולם", להיותה "חמודה גנוזה"[238] של הקב"ה, מ"מ, ניתנה כל התורה — מהמעמד ומצב ד"חמודה גנוזה שגנוזה לך" — בעולם, כדי "לעשות שלום בעולם", היינו, שבעולם שהוא בבחינת מדינה רחוקה שבה יכול להיות ענין של מלחמה כו' — תפעל התורה "לעשות שלום בעולם".

וכיון שחנוכה (ופירסום הנס) הוא גם חלק[239] מ"כל התורה" ש"ניתנה לעשות שלום בעולם", הרי מובן, שגם חנוכה עצמו — שענינו זכרון הנס, ולא ענין השלום — דורש הקדמת ענין השלום, ולכן נאמר בהלכות חנוכה "הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה .. נר ביתו קודם משום שלום ביתו", אע"פ ש"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד"[223].

ועד שבנוגע לשבת גופא מדגיש חנוכה את המעלה ד"נר ביתו" לגבי "קדוש היום", ששניהם חלק מענין השבת, אלא שקידוש היום הו"ע של קדושה ורוחניות, ואילו נר ביתו הו"ע "שלום ביתו" (שלא יכשל בעץ או באבן) — כיון שחנוכה הוא חלק מ"כל התורה" ש"ניתנה לעשות שלום בעולם".

נו. וזהו גם הקשר בין פורים וחנוכה — שהחילוק ביניהם הוא ע"ד החילוק בין שבת (מדינה רחוקה) וחנוכה (מדינה קרובה):

ידוע המבואר בשל"ה[240] ובט"ז[241] בענין החילוק בין פורים לחנוכה — שבפורים היתה עיקר גזירת המן על הגוף, כפי שאומרים בנוסח "ועל הנסים": "ביקש להשמיד להרוג ולאבד כו'" [אף שהי' גם ענין של מלחמה רוחנית, לפי ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"[242], ואח"כ "הגידו לו את עם מרדכי"[243], שגם הם במעמד ומצב ש"לא יכרע ולא ישתחוה"], ולכן חוגגים אותו באופן של "משתה ושמחה"[244], ועד ש"חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"[245],

---

237) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.

238) שבת פח, ב.

239) ולא רק חלק, אלא ענין כללי שקשור עם כללות התומ"צ, כיון שבו הי' הנצחון על היוונים שרצו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" (נוסח "ועל הנסים").

240) בסידורו (שער השמים) בנוסח "ועל הנסים".

241) או"ח סתר"ע סק"ג.

242) אסתר ג, ב.

243) שם, ו.

244) שם ט, יז־יח. ועוד.

245) מגילה ז, ב.

ואילו חנוכה עיקרו הו"ע רוחני הקשור עם הנשמה, כמודגש בהדלקת נר חנוכה באופן של פירסומי ניסא [ואף שהי' גם נצחון המלחמה, כמ"ש הרמב"ם בריש הלכות חנוכה — הרי הדלקת נר חנוכה היא "להראות ולגלות הנס"[246], ואילו נצחון המלחמה נזכר רק בנוסח ד"על הנסים", ועוד זאת, שגם המלחמה היתה בגלל ש"גזרו גזרות .. ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם .. בבנותיהם", אם כי גם "בממונם"[247]], ולכן הסעודות בחנוכה אינם אלא מנהג[248].

וכיון ששני הענינים דנשמה וגוף — שבערך זה לזה הם בדוגמת מדינה קרובה ומדינה רחוקה — ישנם הן בחנוכה והן בפורים[249], אלא שבחנוכה העיקר היא הנשמה, ובפורים העיקר הוא הגוף, לכן כולל הרמב"ם הלכות מגילה (פורים) וחנוכה ביחד.

ונוסף על זה ישנו גם הטעם ע"פ קבלה[250] — שג' הרגלים ומועדים הם כנגד ג' הספירות חסד גבורה תפארת[251]: פסח — כנגד חסד, מדתו של אברהם שאמר[252] "לושי ועשי עוגות" (ופסח הי'[253]), שבועות, "זמן מתן תורתנו" (שהו"ע דקידושין בשטר[254]) — כנגד גבורה, מדתו של יצחק, וסוכות — כנגד יעקב עליו נאמר[255] "למקנהו עשה סוכות"; ולאח"ז באים חנוכה ופורים, שהם כנגד נצח והוד (כב' הדעות בפע"ח[256] מי כנגד נצח ומי כנגד הוד), שנקראים "תרי פלגי דגופא"[257]. וכיון שברמב"ם יש ברמז עניני קבלה (כמ"ש רבינו נשיא דורנו בכ"מ[258]), לכן באים "הלכות מגילה וחנוכה" ביחד, כמו שני חלקים של גוף אחד.

נז. וזהו גם הקשר של סיום הלכות חנוכה בענין ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", עם הסיום של ששה סדרי משנה בענין "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

וקשור גם עם התחלת ששה סדרי משנה [שהרי "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן"[259], וכפי שאומרים ב"הדרן": "כשם שעזרתני

---

246) ה"ב.
247) ה"א.
248) ראה לקו"ש ח"י ע' 142. וש"נ.
249) כשם שבשבת שכללות ענינו הו"ע המנוחה שקשור עם הגוף, ישנו גם הענין דקידוש (היום), שקשור עם הנשמה.
250) ראה גם תו"מ חע"ט ע' 69. וש"נ.
251) ראה גם זח"ג רנז, ריש ע"ב. טואו"ח סתי"ז.
252) וירא יח, ו.
253) ב"ר פמ"ח, יב. פרש"י שם, יו"ד.
254) ראה תו"מ חע"ו ע' 107 ואילך. וש"נ.
255) וישלח לג, יז.
256) שער מקרא קודש פ"ד, ושם קודם שער ר"ה.
257) תו"א מג"א צג, ריש ע"ד.
258) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 41. תש"א ע' 154. וראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד הערה 219 (תו"מ חע"ח ע' 329). וש"נ.
259) ספר יצירה פ"א מ"ז.

לסיים .. כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם", ועאכו"כ שתוכפים וסומכים סיום ששה סדרי משנה להתחלתם], "מאימתי קורין את שמע בערבית" (או "בערבין"[260]) — כמדובר כמ"פ[261] הפירוש בזה, ש"ערבית" קאי על חושך הגלות, ואפילו בזמן זה "קורין את שמע", שענינה יראת ה' (כנ"ל סמ"ז). וכידוע סיפור החסידים[262] אודות ר' אברהם המלאך, בנו של הרב המגיד, שפירש, ש"מאימתי" הוא מלשון "אימה" (כמו "באימה וביראה וברתת ובזיע"[263]), והיינו, שמהענין דיראת (אימת) ה' — "קורין את שמע" אפילו "בערבין".

וענין זה קשור עם הדלקת נר חנוכה שזמנה "משתשקע החמה"[224], שאז בא הזמן ד"ערבית".

ומזה באים ל"מאימתי קורין את שמע בשחרית" — ב"שחרית" ו"בוקר" הגאולה[264], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: מסתמא יחלקו את הפתקאות[265] וכו'].

* * *

נח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה פדה בשלום וגו'.

* * *

נט. בהמשך להמוזכר לעיל (סמ"ח ואילך) בנוגע לנר שבת ונר חנוכה — הנה כאן המקום להזכיר עוה"פ בנוגע להמדובר לאחרונה אודות ענין המבצעים, שלאחרי כל מה שפעלו בזה, יש להוסיף עוד יותר, ע"פ המדובר כמ"פ אודות הלימוד שלמדים מנרות חנוכה:

כשמדליקים נר אחד בלילה הראשון — יוצאים י"ח מצות נר חנוכה בהידור לכל הדעות. ואעפ"כ, בבוא הלילה שלאח"ז, כשהתבגר ביום אחד בלבד, אומרים לו מיד, שצריך לידע, שההנהגה שבימי הש"ס היתה שייכת רק ל"מהדרין מן המהדרין"[224], נדרשת עתה מכל אחד מישראל (כיון שניתנו לו כחות על זה), ועד שנעשית מנהג פשוט בכל ישראל[266] — שלא יסתפק בנר אחד, אלא ידליק שני נרות.

---

260) כ"ה הנוסח בגמרא.

261) ראה גם שיחת י"ט כסלו: תשי"א סכ"ו; תשי"ד ס"כ; תשט"ז סי"ב; תשכ"ח סע"ג (תו"מ ח"ב ריש ע' 135; ח"י ע' 241; חט"ו ע' 265; חנ"א ריש ע' 399). ועוד.

262) ראה תו"מ חמ"ד ע' 225. וש"נ.

263) ברכות כב, א. וש"נ.

264) ראה אוה"ח ר"פ צו.

265) עבור ההשתתפות בחלוקת הש"ס.

266) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.

ואע"פ שכבר הראה שהוא שייך גם לעבודה להעלות בקודש, שאינו עומד על מקומו, ויודע שאין להסתפק במצב ההוה, אלא צריך להוסיף, והראי' שהוסיף בליל שני עוד נר, וא"כ, יכולים לחשוב שמכאן ולהבא יעלה בקודש במצוות אחרות, אבל במצוה זו מספיקה העלאה פעם אחת — הנה על זה אומרים לו: לא! כיון שהתבגרת ביום נוסף, הנה מיד למחרת, בהזדמנות הראשונה, "משתשקע החמה"[224], אין לך להסתפק בשני נרות, אלא עליך להדליק שלשה נרות.

וכך בוחנים אותו בכל שבעת ימי השבוע, הן אם זה יום השבת (כמו "זאת חנוכה" בקביעות שנה זו), או יום ששי, או יום ראשון (כמו יום ב' דחנוכה בקביעות שנה זו) — שבכל מעמד ומצב עומד הוא במצב העבודה ד"מעלין בקודש"[224].

וכמדובר כמ"פ שאע"פ שמדובר כאן אודות ההנהגה במצות נר חנוכה — הרי כל מצוה היא גם הוראה שממנה צריך ללמוד גם בנוגע לשאר מצוות.

ומהדוגמאות לזה — שמהזריזות של אברהם בקיום ציווי הקב"ה בענין אחד, למדים שבכל מצוות התורה כולה "זריזין מקדימין למצוות"[267]. וכן הענין ד"ברוב עם הדרת מלך"[268] שלמדים בנוגע לכו"כ מצוות.

ועד"ז מצינו בדברי הרמב"ם[269] בענין "ושמחתם לפני הוי' אלקיכם"[270] שנאמר בנוגע לנטילת ד' מינים בסוכות, שמזה למדים בנוגע להמצוות כולם ש"השמחה .. בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא", ולא רק בביהמ"ק, אלא אפילו בחוץ־לארץ, ולא רק אצל יחידי סגולה, כפי שהי' בנוגע לשמחת בית השואבה ש"כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע" בלבד, אלא אצל כאו"א מישראל, ומוסיף שצ"ל שמחה גדולה ועד לאופן ש"מפזז ומכרכר"[271] (כהוראת התורה, שאף שנאמרה בנוגע לדוד המלך, הרי זה מסופר כדי שמזה ילמד כל אחד מישראל עד סוף כל הדורות), ככל הפרטים שמביא הרמב"ם באופן של פסק הלכה לכל אחד ואחת.

ועד"ז גם בנוגע להוראה ממצות נר חנוכה, שדוקא עכשיו בימינו

---

267) פסחים ד, א. וש"נ. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך יב ס"ע תט ואילך). וש"נ.

268) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ד ע' קצה ואילך). וש"נ.

269) הל' לולב פ"ח הי"ב ואילך.

270) אמור כג, מ.

271) שמואל־ב ו, טז.

אלה פשט המנהג — שבימי הש"ס הי' שייך רק ל"מהדרין מן המהדרין" — שכל אחד מישראל מוסיף בנר מיום ליום, ועד שמיד לאחרי שביום הראשון מדליק באופן שאי אפשר להיות פחות מזה (שהרי אי אפשר להדליק פחות מנר אחד), מתחילה העבודה ד"מעלין בקודש" באופן של הוספה, ובוחנים אותו בעבודה זו במשך שבעה ימים רצופים, שכוללים כל ימי השבוע, כדי לרמז וללמוד, שבכל יום בשבוע איזה שיהי' — שכל יום יש לו הנהגה שלו, עם ענייניו הטובים, והענינים שצריך לתקן או לשנות, לשלול או להוסיף — אוחז תמיד ב"מעלין בקודש", ובאופן ש"מעלין בקודש" מיום ליום.

ס. ועד"ז צ"ל גם בנוגע למבצעים, כמדובר כמ"פ שגם הם ענינים כלליים, הן מבצע תורה, הן מבצע תפילין, הן מבצע מזוזה, הן מבצע צדקה, והן מבצע בית מלא ספרים — יבנה וחכמי', ועאכו"כ המבצעים שקשורים במיוחד עם בנות ישראל שכל אחת מהן היא "עקרת הבית"[272]: מבצע נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתי', וטהרת המשפחה:

אין להסתפק במה שפעלו בזה עד עתה, ואדרבא: כיון שעד עתה עסקו והצליחו בזה — הרי אם בנוגע לגשמיות נאמר[273] שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, עאכו"כ שכך צ"ל בענינים רוחניים, עניני תומ"צ,

שאלו שהצליחו בזה באופן של "מנה" — בודאי שע"פ טבע צריכים לרצות "מאתיים", והקב"ה ימלא זאת, ואם יהי' "יגעת", יתוסף בזה באופן ד"מצאת"[274]; ואלו שהשיגו "מאתיים" — צריכים מיד להתחיל להרעיש ("שטורעמען") ולפעול באופן ש"רוצה ד' מאות", וכך הולך ואור עד אין־סוף, כיון שזה קשור עם הקב"ה שהוא אין־סוף האמיתי.

סא. וזמן מיוחד בימים אלו לעורר בנוגע למבצע נרות שבת קודש, ביחד עם מבצע חנוכה:

יום השבת הראשון לאחרי התוועדות זו הוא יום ראשון של חנוכה, וכן סיום וחותם ימי חנוכה בשנה זו הוא גם ביום השבת.

ואז יש תוספת כח ואור לכל בת ישראל, שתדליק נר שבת ביום

---

272) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. פרש"י ויגש מו, יט. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.

273) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

274) מגילה ו, ריש ע"ב.

ראשון של חנוכה, ביחד עם אמה או אחותה הגדולה, וביחד עם בעל הבית שידליק נרות חנוכה ויברך גם ״שהחיינו״, ויוציא י״ח נרות חנוכה גם את עקרת־הבית והבנות וכו׳,

כך, שישנם נרות שבת ביחד עם נרות חנוכה, ש״אינן בטילין לעולם״, כמ״ש הרמב״ן בפ׳ בהעלותך[275] שקאי על ״נרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר החורבן בגלותנו״, היינו, שהיו בזמן ביהמ״ק השני, וישנם בזמן הגלות, ויהיו גם בזמן ביהמ״ק השלישי, ועד״ז בנוגע לנרות שבת, כמ״ש בילקוט בפ׳ בהעלותך[276] ״אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון״, בגאולה האמיתית והשלימה ובנין ביהמ״ק במקומו.

וההכנה לזה היא — מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, במבצעים האמורים, ותיכף — ההשתדלות וההכנה בנוגע למבצע חנוכה (ביחד עם מבצע נרות שבת קודש), כדאשתקד, אבל כאמור לעיל — באופן ד״מעלין בקודש״, כמ״פ ככה, וממבצעים אלו — לכל עניני תורה ומצוותי׳, ובאופן דמוסיף והולך ואור.

סב. וע״פ דברי כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו שאמר כמ״פ[277] שכאשר יהודי מחליט לעשות דבר מסויים, הנה אע״פ שלפי שעה הרי זה יותר מכפי כחו ויכלתו, פותח לו הקב״ה צינורות חדשים כדי שיוכל למלא החלטתו הטובה ובשלימותה, כפי שהתברך בלבבו והחליט — הרי מובן, שככל שיקבלו על עצמם יותר, תגדל יותר ההצלחה.

ובפרט שע״י פתיחת צינורות חדשים כדי שיוכלו למלא הבטחה הנ״ל, יתוסף בדרך ממילא גם בענינים שבערך הבטחה הנ״ל נקראים בשם ״פסולתן של לוחות״, כפי שמצינו ש״לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות״[278], ועד״ז בכאו״א מישראל.

ובדוגמא שמצינו בנוגע לצדקה, שה״חמישית לפרעה וארבע הידות יהי׳ לכם״[279], שכאשר יהודי מחליט ליתן סכום גדול לצדקה, אע״פ שלפי שעה אין זה לפי ערכו, פותח לו הקב״ה צינור חדש כדי שיוכל ליתן סכום זה לצדקה (כמאמר נשיא דורנו האמור) — הנה כאשר ניתוסף ב״חמישית לפרעה״, אזי ניתוסף בדרך ממילא ב״ארבע הידות יהי׳ לכם״ כמ״פ ככה לגבי מה שהי׳ לולי נתינת ה״חמישית לפרעה״.

---

275) בתחלתו (ח, ב).
276) בתחלתו (רמז תשיט).
277) ראה אג״ק שלו ח״ח ע׳ תקיג ואילך. וראה גם תו״מ חע״ז ריש ע׳ 28. וש״נ.
278) נדרים לח, רע״א.
279) לשון הכתוב — ויגש מז, כד.

וכמו במבצע צדקה — כן הוא בכל המבצעים האמורים, ובכללות הענין של קביעת עיתים לתורה למעלה מהכח והיכולת עד עתה, שבודאי יוכל למלא זאת, ומ"תורה אור" — גם ב"נר מצוה"[280], בנוגע לקיום כל המצוות, ובאופן של שמחה וטוב לבב.

ובכל זה — מוסיף והולך ואור עד אור היום, שאז יקויים היעוד[281] "לילה כיום יאיר", בביאת משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הרביעית — ג"פ). והניגון "ניע זשוריצי כלאָפצי"].

* * *

סג. רבינו הזקן כותב באגרותיו הקשורות עם המאסר והגאולה, ש"צדקת ארץ ישראל" "היא שעמדה לנו כו'"[17].

והיינו, מה שהתעסק בישוב ארץ ישראל, ארץ הקודש, "ארץ אשר .. עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"[282], שמכוונת כנגד ארץ העליונה (ארץ ישראל שלמעלה), באופן ש"אין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים, כי זה שער השמים"[283], והתעסק לא רק בנוגע לרוחניות הענינים, אלא גם בפשטות, ששלח לשם כסף, וגם חסידים.

ובזה ניתוסף במיוחד בזמן של אדמו"ר האמצעי, שקבע הישוב בחברון[284], ועד"ז הנשיאים שלאחריו, עד לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שקבע את כפר חב"ד בארץ הקודש[285], שממנו יצאו המעיינות חוצה, ועאכו"כ בארץ הקודש.

ובהתאם לכך, הרי זה גם זמן מתאים להציע[286], שבמשך הימים והשבועות הקרובים יצאו ויסעו עשרה מבנ"י כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות (כולל ובמיוחד — מצוות התלויות בארץ) בכולל וישיבת חב"ד שבירושלים העתיקה, "קרית חנה דוד"[184],

ועשרה מישראל — לצפת שבגליל, בסמיכות למירון, ששם ישנו הציון של רבי שמעון בן יוחאי, ובצפת גופא ישנו הציון של האר"י הקדוש, שעל ידו הי' התחלת הגילוי דפנימיות התורה באופן ש"יתפרנסון

---

280) משלי ו, כג.
281) תהלים קלט, יב.
282) עקב יא, יב.
283) תניא אגה"ק סוס"ח.
284) ראה אג"ק שלו ע' קסח ואילך.
וש"נ. וראה גם תו"מ חפ"א ע' 176. וש"נ.
285) ראה גם תו"מ חנ"ט ע' 102. וש"נ.
286) לשלימות הענין — ראה גם שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה סט"ז (לקמן ע' 450 ואילך).

מהאי חיבורא דילך כו' בדרא בתראה בסוף יומיא"[287], כפי שמביא רבינו הזקן באגה"ק הידועה[288] "מ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", כך, שזו היתה ההתחלה הראשונה, תחילה וראש וראשון להפצת המעיינות חוצה.

סד. וע"י העשרה מישראל בצפת, והעשרה מישראל בירושלים העתיקה, בנוסף על ריבוי בנ"י, כן ירבו, שכבר נמצאים שם, ועוסקים בלימוד התורה ובקיום המצוות ובישוב הארץ כפשוטה — יקויים מ"ש[289] "ונתתי שלום בארץ", ו"בארץ" — בשלימות הארץ, ביחד עם שלימות העם ושלימות התורה,

ובלשון הכתוב[290]: "בחוקותי תלכו", וכפי שרש"י מפרש ומסביר (אפילו לבן חמש) "שתהיו עמלים בתורה", "ואת מצוותי תשמרו" — ש"כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת"[291], "ועשיתם אותם" — מצוות עשה[292],

ואז — יהי' בפועל מ"ש[293] "ונתתי גשמיכם בעתם", כהפירוש בזה[294] שגם הגשמיות תהי' "בעתם", ועאכו"כ הרוחניות,

"ונתתי שלום בארץ (כפשוטו) ושכבתם ואין מחריד"[289], כיון ש"אולך אתכם קוממיות"[295], "בקומה זקופה"[296] — עוד בימי הגלות האחרונים,

וזו תהי' הכנה והקדמה קרובה וכלי קרוב לקיום היעוד "ואולך אתכם קוממיות" — "כשתי קומות של אדם הראשון" (כפירוש הגמרא[297]), בביאת משיח צדקנו,

שאז יקויים היעוד[298] "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", כיון שמשיח עצמו ילמד את כל העם כולו פנימיות התורה, כמ"ש[299] "ישקני מנשיקות פיהו", וכפי שפוסק הרמב"ם[300] להלכה למעשה שלא יהי' שיעבוד מלכיות ועניני של בלבולים כו' (אפילו בימי הגלות האחרונים, ועאכו"כ לאחרי ש"קץ שם לחושך"[191], בקרוב ממש,

---

287) תקו"ז ת"ו בסופו.
288) רסכ"ו (קמב, ב).
289) בחוקותי כו, ו.
290) שם, ג.
291) עירובין צו, א. וש"נ.
292) כלי יקר עה"פ.
293) שם, ד.
294) ראה כש"ט סוסר"ז. וראה גם לעיל ע' 218. וש"נ.
295) שם, יג.
296) תו"כ ופרש"י עה"פ.
297) ב"ב עה, א. וש"נ.
298) ישעי' יא, ט.
299) שה"ש א, ב.
300) הל' מלכים בסופן.

ותיכף הן נגאלין), ועד ש"כל המעדנים מצויין כעפר", ובנ"י יעסקו בהשגת דעת בוראם, מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

וכל זה — מקרבים וממהרים וממשיכים ומגלים למטה מעשרה טפחים, ע"י מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות ובימי הגלות האחרונים — לימוד התורה וקיום המצוות, כולל "בכל דרכיך דעהו"[301] ו"כל מעשיך לשם שמים"[302].

וכדי לקשר גם עם דבר שקשור עם גשמיות — הנה כאמור לעיל תהי' גם העלי' לארץ הקודש (עכ"פ למשך זמן) של עשרה מישראל, ללמוד תורה בטהרה ובקדושה, ולקיים מצוותי' בהידור, כולל גם מצוות התלויות בארץ — בירושלים העתיקה, ועד"ז גם בגליל — בסמיכות לציון של האר"י הקדוש, וקצת יותר רחוק במקום בגשמיות — הציון של ר' שמעון בן יוחאי, וכן במקום שבו נמצאים תלמידי הרב המגיד וכו'.

ויעשו כל ענינים אלו באופן ד"ואהבת לרעך כמוך"[303] — לפעול זאת בכל הסביבה והעיר, ועד בכל ארץ הקודש, ומתוך שמחה ובטוב לבב, ובהרחבה אמיתית.

וזה יעורר תוספת חיות והתמדה בלימוד התורה ובהידור בקיום המצוות עד לאופן ד"מהדרין מן המהדרין", אצל כאו"א מישראל במקומו, באופן ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[304], גם בימי הגלות האחרונים בחוץ־לארץ.

ועד שבקרוב ממש נלך — "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[305], ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"[306], ונשיאנו בראשנו — ל"ארץ אשר .. עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", "ושמחת עולם על ראשם"[307].

סה. אלו שאוחזים בכך, יפנו מסתמא אל ה"מזכירות", גם בנוגע להתדברות עם אלו שנמצאים כאן מהנהלת מוסדות חב"ד בירושלים העתיקה וממוסדות חב"ד בצפת — אודות פרטי הענינים ופרטי הדברים.

וכל אחד ואחד — "משנה כסף יקחו בידם"[308], לסייע גם בנוגע לביסוס המצב הכלכלי שם בפשטות, עכ"פ באופן סמלי.

---

301) משלי ג, ו.
302) אבות פ"ב מי"ב.
303) קדושים יט, יח.
304) בא יו"ד, כג.
305) שם, ט.
306) ישעי' כו, יט.
307) שם לה, יו"ד. נא, יא.
308) ע"פ לשון הכתוב — מקץ מג, יב־טו.

ומעלת הגשמיות של ארץ ישראל ש״גושה טהור״ ו״אוירה טהור״[309] וכל עניני׳ טהורים — תהי׳ גם בגלוי, ע״י לימוד התורה וקיום המצוות בחיי יום־יום, כולל גם ״בכל דרכיך דעהו״, ועאכו״כ[310] ״כל מעשיך לשם שמים״.

ומתוך מנוחה אמיתית, מבלי להתפעל מפני עמי הארץ, כיון ש״ראו .. כי שם הוי׳ נקרא עליך ויראו ממך״[85], ולכן ״ושכבתם ואין מחריד״, ״ונפלו (אויביכם) לפניכם״[311], ״ואולך אתכם קוממיות״, עוד בימי הגלות האחרונים — יתכוננו מתוך הרחבה לקבל פני משיח צדקנו.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ניגון אדמו״ר מהר״ש. ״צמאה לך נפשי״. ״אתה בחרתנו״. ״הושיעה את עמך״. ״ופרצת״. אח״כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה, ואח״כ אמר:]

שיהי׳ ״ושמחת בחגך״[312], ולהתכונן לחנוכה, שבת חנוכה וכל ימי חנוכה, ולקבלת פני משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

309) גיטין ח, ב. וש״נ.
310) ראה לקו״ש ח״י ע׳ 104. וש״נ.
311) בחקותי שם, ז.
312) לשון הכתוב — פ׳ ראה טז, יד.